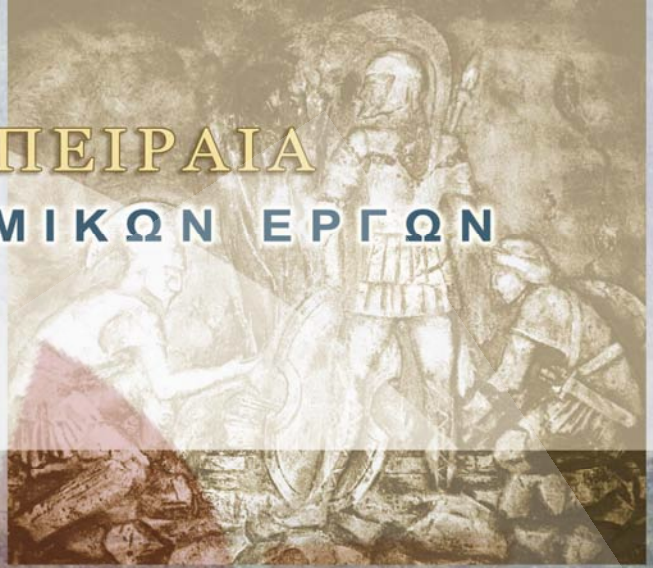

 Α.Τ.Ε.Ι ΠΕΙΡΑΙΑ
ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΔΟΜΙΚΩΝ ΕΡΓΩΝ

**ΒΙΓΛΕΣ - ΒΙΓΛΑΤΟΡΕΣ
ΣΤΟ ΑΙΓΑΙΟ
Η ΠΕΡΙΠΤΩΣΗ ΤΗΣ ΣΚΙΑΘΟΥ**

ΣΠΟΥΔΑΣΤΕΣ
ΣΤΑΜΑΤΟΠΟΥΛΟΥ ΠΑΡΑΣΚΕΥΗ
ΚΑΡΑΘΑΝΟΣ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ
ΚΛΑΓΚΟΣ ΑΘΑΝΑΣ

ΕΙΣΗΓΗΣΗ - ΕΠΙΒΛΕΨΗ

ΓΕΩΡΓΙΟΣ Κ. ΒΑΡΕΛΙΔΗΣ
ΔΡ. ΑΡΧΙΤΕΚΤΩΝ
ΜΗΧΑΝΙΚΟΣ - ΠΟΛΕΟΔΟΜΟΣ Ε.Μ.Π.

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2007

A photograph of a stone archway leading to a courtyard. In the courtyard, there is a large, red and white striped awning. The scene is set in a stone-walled area with trees in the background.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ

«Επάνω στο μικρό βουνό κοντά στη θάλασσα υπήρχε ένας αρχαίος πύργος, του οποίου τα ίχνη φαίνονται ακόμα»...

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

	Σελ.
ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ	3
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	4
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1	7
1.1. ΒΙΓΛΑΤΟΡΙΑ ΤΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΟΧΥΡΑ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ.....	7
1.2. ΟΙ ΒΙΓΛΑΤΟΡΕΣ.....	9
1.3. ΦΡΥΚΤΩΡΙΕΣ.....	10
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2	13
2.1. ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΜΗΝΥΜΑΤΩΝ	13
2.2. ΟΠΤΙΚΟΣ ΤΗΛΕΓΡΑΦΟΣ.....	15
2.3. ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΜΕ ΦΩΤΙΑ ΔΙΑΦΟΡΑ ΟΠΤΙΚΑ ΣΗΜΑΤΑ	17
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3	19
3.1. ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΕΣ ΦΡΥΚΤΩΡΙΕΣ : ΟΙ ΣΤΗΛΕΣ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΗ.....	19
3.2. «ΟΙ ΦΡΙΚΤΟΙ» ΤΟΥ ΑΓΑΜΕΜΝΟΝΑ	21
3.3 ΦΡΥΚΤΩΡΙΕΣ ΚΑΙ ΔΙΚΤΥΑ ΦΡΥΚΤΩΡΙΩΝ.....	24
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4	30
4.1. ΟΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΕΣ ΚΑΜΙΝΟΒΙΓΛΕΣ.....	30
4.2. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΚΑΜΙΝΟΒΙΓΛΩΝ ΤΟΥ ΛΕΟΝΤΑ	38
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5	40
5.1. ΟΙ ΠΥΡΓΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ.....	40
5.2. ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΥΚΛΙΚΟ ΠΥΡΓΟ ΤΗΣ ΑΝΔΡΟΥ	44
5.3. Ο ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΥΡΓΟΣ ΤΟΥ ΧΕΙΜΑΡΡΟΥ ΣΤΗ ΝΑΞΟ	47
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6	50
6.1. Η ΝΗΣΟΣ ΣΚΙΑΘΟΣ	50
I. ΟΝΟΜΑΣΙΑ	50
II. ΘΕΣΗ-ΕΚΤΑΣΗ.....	54
III. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΣΤΑΣΗ	55
IV. ΚΛΙΜΑ	56
6.2. Ο ΤΟΠΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ	56
6.3. ΑΡΧΑΪΚΑ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ (110-338 π.χ.).....	59
6.4. ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΣΚΙΑΘΟΥ.....	60
6.5. ΤΟ ΠΥΡΓΙ ΤΗΣ ΣΚΙΑΘΟΥ.....	61
6.6. Ο ΠΥΡΓΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΣΑ	64
6.7. Η ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΒΙΓΛΩΝ ΣΤΗΝ ΣΚΙΑΘΟ.....	70
6.8. Η ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΟΥ ΠΥΡΓΙΟΥ ΤΗΣ ΣΚΙΑΘΟΥ	71
I. ΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ	71
II. ΚΑΤΟΨΗ ΚΑΙ ΤΟΜΗ	72
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ	73
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ	73

Σφάλμα! Δεν έχει οριστεί σελιδοδείκτης.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η παρούσα πτυχιακή εργασία πραγματεύεται την αρχιτεκτονική, ιστορική, κατασκευαστική περιγραφή των βιγλών - «φрукτωριών» (αναμετάδοση μηνυμάτων) – πύργων – παρατηρητηρίων, που οικοδομήθηκαν στα νησιά του ελλαδικού χώρου, στο Αιγαίο και ειδικότερα στη Σκιάθο, νησί των Βορείων Σποράδων.

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζουν οι τεχνικές και μέθοδοι αναμετάδοσης μηνυμάτων με τη χρήση των βιγλών που γινόταν από την εποχή της αρχαίας Ελλάδας και ιδιαίτερα της Κλασσικής περιόδου όπου οι Έλληνες έχτιζαν ορθογωνικούς – κυκλικούς πύργους σε αρκετά νησιά της Ελλάδας.

Η ερευνά μας για τους πύργους αυτού του είδους, εστιάζεται κυρίως στην περίοδο των Αρχαϊκών – Κλασσικών χρόνων και στην Βυζαντινή περίοδο.

Το γεγονός ότι η Σκιάθος βρίσκεται μεταξύ των νησιών του Αιγαίου και της Χερσαίας Ελλάδας, συντέλεσε στο να υποστεί αφ' ενός μεν τα δεινά των νησιών (πειρατές, λεηλασίες κ.λ.π.), αφ' ετέρου δε τα δεινά που τις επιφύλασσε η γεινίαση της με το Πήλιο. Έχουν απομείνει λίγα υπολείμματα από την αρχαία πόλη της Σκιάθου, που σώζονται από το περιτείχισμα της. Τα ερείπια αυτά ανάγονται στον 4ο π.χ. αιώνα, επίσης έχουμε υπολείμματα και στο «Πυργί» της Σκιάθου, του πύργου που αποτυπώσαμε και μελετήσαμε κατά την εκπόνηση της παρούσης πτυχιακής εργασίας.

Παρόλα αυτά, σ' αυτό το κλίμα αβεβαιότητας και ανασφάλειας από τις περιόδους ερημώσεων της Σκιάθου, κατασκευάστηκαν αξιόλογα μνημεία και έχουν απομείνει εξίσου αξιόλογα υπολείμματα αρχιτεκτονικών λεπτομερειών των «φрукτωριών» που υπήρχαν στο νησί, όπως άλλωστε και σε πολλά νησιά του Αιγαίου που μελετάμε αναλυτικά σ' αυτήν την έρευνα.

Για το σκοπό αυτό αποτυπώθηκε και σχεδιάστηκε το παρατηρητήριο στο «Πυργί» της Σκιάθου και μελετήθηκαν όσα

τέτοια αρχιτεκτονικά κτίσματα ανεγέρθηκαν εκείνη την περίοδο στα νησιά της Ελλάδος.

Κατετάγησαν αυτά τα κτίσματα κατά τύπο και χρονολόγηση, με ανάλυση του καθενός ξεχωριστά ως προς τη μορφή, την αρχιτεκτονική - οικοδομική κατασκευή του και διάκοσμο του, συγκρινόμενα με άλλα μνημεία του ευρύτερου ελλαδικού χώρου.

Εκτός από τα σχέδια και τις φωτογραφίες, η μελέτη περιλαμβάνει σπουδαίες αναφορές Αρχαιολόγων - Ιστορικών - Αρχιτεκτόνων και τις χαρτογραφικές χωροθετήσεις των βιγλών που παρουσιάζουμε με αναλυτική περιγραφή.

Διεξάγαμε έρευνα πεδίου, με συλλογή στοιχείων για τη δεδομένη υπάρχουσα κατάσταση μέσω επιτόπιας παρατήρησης και καταγραφής των ποιοτικών παραμέτρων της φρουκτωρίας του «Πυργί».

Στη συνέχεια υλοποιήσαμε την σχεδιαστική αποτύπωση της φρουκτωρίας στην σημερινή υπάρχουσα κατάσταση της, φωτογραφήσαμε και παρουσιάζουμε φωτογραφικό υλικό του κτίσματος αυτού και του περιβάλλοντα χώρο του.

Επίσης η μελέτη περιλαμβάνει σκαριφήματα με τις αρχιτεκτονικές λεπτομέρειες της φρουκτωρίας και έναν χάρτη χωροθέτησης των βιγλών στο νησί της Σκιάθου.

Συναντήσαμε κάποια δυσκολία στην έρευνα πηγών, ειδικά στην περίπτωση της Σκιάθου και των βορείων Σποράδων, ενώ για τις υπόλοιπες βίγλες του ελλαδικού χώρου οι βιβλιογραφικές αναφορές ήταν πολλές.

Η βιβλιογραφική έρευνα έγινε στη Σκιάθο και στην Αθήνα. Η συλλογή στοιχείων της παρούσης πτυχιακής εργασίας έγινε στην βιβλιοθήκη της Σκιάθου, στο Μουσείο Τηλεπικοινωνιών του ΟΤΕ στην Ν. Κηφισιά, στην Ιστορική βιβλιοθήκη του Πολεμικού Ναυτικού στο Βοτανικό, στη βιβλιοθήκη του ΤΕΕ στην Αθήνα, στην βιβλιοθήκη της Αρχιτεκτονικής Ε.Μ.Π., ενώ χρησιμοποιήθηκε υλικό από την

έρευνα και βιβλιογραφία του Δρ. Αρχιτέκτονα Μηχανικού –
Πολυετόμου Ε.Μ.Π. Γεώργιο Κ. Βαρελίδη.

Θεωρούμε χρέος μας να ευχαριστήσουμε μέσα από αυτές τις
σελίδες, εκείνους οι οποίοι με τη βοήθεια τους συνέβαλαν ουσιαστικά
στην ολοκλήρωση της πτυχιακής μας εργασίας.

Αθήνα, Ιανουάριος 2007

Βιβλιοθήκη
ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

1.1. ΒΙΓΛΑΤΟΡΙΑ ΤΑ ΣΤΡΑΤΙΩΤΙΚΑ ΠΟΛΕΜΙΚΑ ΟΧΥΡΑ ΤΩΝ ΒΥΖΑΝΤΙΝΩΝ

Η ανάγκη της πληροφόρησης από μεγάλες αποστάσεις και μάλιστα στρατιωτικών ειδήσεων οδήγησε από αρχαιότατες εποχές τους Έλληνες στη χρήση «φρυκτωριών»¹. Φρυκτός σημαίνει δαυλός ή πυρσός φλεγόμενος, που οι φρυκτωροί άναβαν σε υψηλούς διαδοχικούς σταθμούς και μετέδιδαν ειδήσεις. Έτσι αναφέρει ο Αισχύλος (Αγαμ. 29 και 282) έφθασε η είδηση της πτώσης της Τροίας στην Κλυταιμνήστρα στο ανάκτορο των Μυκηνών.

Στα Βυζαντινά χρόνια οι φρυκτωρίες ονομάζονταν «καμινοβίγλια» το πρώτο συνθετικό της λέξης προέρχεται από την Ελληνική λέξη καμίνι, επειδή άνοιγαν λάκκο όπως ανοίγουν στα καμίνια, όπου τοποθετούσαν οι λεγόμενοι καμινάρηδες ή καμινάδες εύφλεκτα ξυλεία, ξερά χόρτα και θάμνους (αφάνες, καλάμια κ.λ.π.) για ζωνή φωτιά την νύχτα, ή βρεγμένα σανά και κοπριά βοοειδών (σβουινές) για έντονο καπνό την ημέρα. Το δεύτερο συνθετικό παράγεται από την λατινική λέξη vigil και vigilia που σημαίνει φυλακή, παρατηρητήριο, φρουρά. Έτσι η Βίγλα= παρατηρητήριο, το ρήμα βιγλάρω και βιγλίζω= παρατηρώ, εποπτεύω από της Βίγλας και το ουσιαστικό βιγλάτωρ η βιγλάτορας= ο φύλαξ, ο σκοπιωρός εξ ου και βιγλατόρια¹.

«Βίγλες» στον Ελληνικό χώρο.

Η «βίγλα» βρισκόταν σε δεσπόζουσα υψηλή θέση από την οποία είναι ορατή μεγάλη έκταση εδάφους, οι θέσεις αυτές ονομάζονταν «άκριες» και «ακριοτήρια», εξ ου και η ονομασία ακρίτες.

Η μετάδοση μηνυμάτων με την χρήση των βιγλών

γινότανε από την εποχή της Αρχαίας Ελλάδας. Οι Έλληνες της κλασικής περιόδου έχτιζαν από ορθογωνικούς ασβεστόλιθους και φαιό μάρμαρο ορθογωνικούς πύργους - παρατηρητήρια και πολύ σπανιότερα κυκλικούς.

Σε αντίθεση με τους οικισμούς που τους χωροθετούσαν πάντα σε θέση που επέτρεπε την βιωσιμότητά τους, κρυμμένοι συνήθως από τα οπτικά πεδία των караβιών, δηλαδή μέσα σε φαράγγια, σε χαράδρες ή πίσω από λόφους σε ασφαλή απόσταση από τις ακτές, χωροθετούσαν τις βίγλες σε υψώματα της παράκτιας ζώνης και μάλιστα σε σημεία κατόπτευσης της μεγαλύτερης έκτασης του θαλάσσιου χώρου, κάτω από οποιεσδήποτε καιρικές συνθήκες.

Παρατηρείται δε γενικότερα, ότι το κάθε αντίστοιχο αμυντικό σύστημα στον κάθε νησιωτικό τόπο ήταν συνολικά σχεδιασμένο έτσι ώστε να προσφέρει τη μέγιστη δυνατή ασφάλεια και προστασία στους κατοίκους του με επιλογή των βέλτιστων σημείων κατόπτευσης του θαλάσσιου χώρου και ανταπόκρισης είτε με άλλες βίγλες είτε με οικισμούς.

Επίσης σε ομαλό έδαφος, όπου περνούσαν δρόμοι αναπτύσσονταν οργανωμένες στρατιωτικές βίγλες με «έσω βίγλα» «έξω βίγλα» οι λεγόμενες «στάσεις» με μόνιμα χτιστά με ξερολίθι «στασίδια» για τους πολεμιστές ακρίτες καβαλλαρέους τους «βιγλάτορες». Το «εσωβίγλιον» με το «εξωβίγλιον» είχαν απόσταση «μη πλέον λίθου βολής»¹.

1.2. ΟΙ ΒΙΓΛΑΤΟΡΕΣ

Φωτογραφία από το Μουσείο Τηλεπικοινωνιών (ΟΤΕ).

Οι βιγλάτορες ήταν ένα είδος παραστρατιωτικού σώματος που συγκροτούσε την πολιτοφυλακή. Η πολιτοφυλακή φαίνεται πως δημιουργήθηκε από τους πρώτους αιώνες της Βενετοκρατίας. Από τις αρχές του 16^{ου} αι. η Βενετία εισήγαγε την υποχρεωτική στρατιωτική θητεία (με επιλογή ή κλήρωση). Καθιέρωσε λοιπόν καταλόγους στρατεύσιμων ανδρών παραγωγικής ηλικίας (από ελάχιστη 12 ετών ως μέγιστη 65 ετών) σε κάθε περιοχή της επικράτειάς της. Από τους άνδρες αυτούς επιλέγονταν ή κληρώνονταν οι αναγκαίοι κάθε φορά πολιτοφύλακες (επίλεκτοι ή κληρωτοί), χωρίς ο τρόπος ένταξής τους στο σώμα να

δηλώνεται με ιδιαίτερες ονομασίες. Κύρια αποστολή τους ήταν η φύλαξη των παραλίων και όλων των οχυρών θέσεων του νησιού. Στις κτήσεις του ελληνικού χώρου ο θεσμός της πολιτοφυλακής πρωτολειτούργησε επίσημα το 1519 στην Κρήτη, σύμφωνα με τη μαρτυρία του Paolo Paruta.

Το προσωπικό των καμινοβιγλίων εκλεγόταν μεταξύ των εκλεκτότερων ανδρών και μάλιστα με πρώτο μέτρο την ανδρεία, ήσαν άρχοντες, φεουδάρχες, τιμαριούχοι, ιδιοκτήτες γης. Οι βιγλάτορες είχαν συνήθως τροφή 15 ημερών σύγκλινα, παξιμάδια και τυρί τουλουμισιο καθώς και ασκούς (ασκιά με νερό).

Επίσης υπήρχε η διαρκής φρούρηση στα παρατηρητήρια από τους χωρικούς που ουσιαστικά ήταν ένα παραστρατιωτικό σώμα, κάτι που δυνάμωσε το μίσος των χωρικών προς τους μπράβους (*bravi*)². Κάθε φορά, το βάρος της φρουράς τους απομάκρυνε από τις βιοποριστικές τους ενασχολήσεις, ιδιαίτερα κατά τη θερινή περίοδο που κορυφωνόταν ο κίνδυνος για πειρατική επιδρομή.

Συχνά, η υποχρέωση φρουράς εξαγοραζόταν από τους ενδιαφερόμενους με την καταβολή χρηματικού αντιτίμου σε όργανα της διοίκησης.

Επίσης πολλοί χωρικοί, προκειμένου να απαλλαγούν από την υποχρέωση φρουράς ή αγγαρειών κ.λ.π., προφασίζονταν ότι πρόκειται να χειροτονηθούν αφού προηγουμένως φρόντιζαν να μεγαλώνουν τα μαλλιά τους. Αυτό αποδεικνύει την αρνητική επίδραση των επιβαλλόμενων δημόσιων βαρών στο ήθος των κατοίκων, οι οποίοι αν και διαμαρτύρονταν στο γενικό προβλεπτή για την εξαίρεση

Φωτογραφία με πειρατές.

ορισμένων οικογενειών από αγγαρείες ή οποιαδήποτε προσφορά υπηρεσίας κοινής ωφέλειας, αυτός τους αγνοούσε. Δεν ετηρούντο επίσημες καταστάσεις κατά διαμερίσματα των υπόχρεων σε φρουρά και σε άλλες εργασίες. Όλο το βάρος επωμιζόντουσαν οι *porolari*. Παρ' όλα αυτά η Βενετική κυβέρνηση με τη συνεργασία των *bravi* (ντόπιων ευγενών) εξακολουθούσε να μη λαμβάνει υπ' όψιν τα αιτήματα των χωρικών και το πρόβλημα διαιωνιζόταν².

1.3. ΦΡΥΚΤΩΡΙΕΣ

Οι **φρυκτωρίες** αποτέλεσαν μέσο που χρησιμοποιήθηκε για την ανάπτυξη συστήματος μεταβίβασης φωτεινών σημάτων στην ευρύτερη περιοχή της αρχαίας Ελλάδας.

Ήταν εγκατεστημένες σε προνομιακές, λόγω θέσης, κορυφές βουνών. Το άναμμα της πρώτης φρυκτωρίας ακολουθούσαν διαδοχικά οι υπόλοιπες, συγκροτώντας έτσι μία γραμμή επικοινωνίας. Χρησιμοποιήθηκαν για στρατιωτικούς κυρίως σκοπούς από την εποχή του Τρωϊκού Πολέμου έως τους βυζαντινούς χρόνους. Τα μηνύματα ήταν προσυμφωνημένα και περιορισμένα.

Οι πρώτες φρυκτωρίες ή φρυκτώρια θεωρούνται κατά πολλούς οι Ηράκλειες στήλες (Γιβραλτάρ). Αυτές οι στήλες ήταν σημάδι για το τέρμα των δύο ηπειρών και για την Πύλη του ωκεανού ή την Τηλέπυλο όπως την ονομάζει ο Όμηρος.

Τις φρυκτωρίες χρησιμοποίησε αρχικά ο μυκηναϊκός πολιτισμός. Οι Μακεδόνες εδραίωσαν το αχανές βασίλειο τους κάνοντας χρήση και επεκτείνοντας τα δίκτυα των φρυκτωριών ως τα βάθη της Ασίας. Η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία μάλιστα θεωρούσε πρωταρχική την εγκαθίδρυση πυκνών φρυκτωριών αλλά κατέρρευσε όταν αυτές καταστράφηκαν. Αξίζει να σημειωθεί πως οι θέσεις και οι προσανατολισμοί των δικτύων των φρυκτωριών τουλάχιστον στον ελλαδικό χώρο συμπίπτουν και με τις θέσεις που βρίσκονται οι σημερινοί τηλεπικοινωνιακοί αναμεταδότες.

Η Βίγλα της Αγίας Ελένης στην Χίο.

Το «άγγαρον πυρ» ή φωτιά που δεν σβήνει, σε μια ωραία απεικόνιση σε ένα από τα εκμαγεία για τις αρχαίες τηλεπικοινωνίες που υπάρχουν στο Μουσείο Τηλεπικοινωνιών του ΟΤΕ.

Συνδυάζοντας τα δύο αυτά συστήματα οι αρχαίοι Έλληνες χρησιμοποιούσαν συνήθως φωτιές (φρυκτωρίες) την νύχτα και την ημέρα οπτικό τηλέγραφο με σημαίες και καπνό ή μεγάλες ασπίδες για την αντανάκλαση των ηλιακών ακτίνων.

Κατά την **Αλεξανδρινή εποχή** οι τεχνικοί Κλεοξένης και Δημόκλειτος βελτίωσαν τον οπτικό τηλέγραφο³ και επινόησαν το 150 π.Χ. περίπου (Πολύβιος/Ιστορία Χ) τις **πυρσείες**.

Οι πυρσείες χρησιμοποιούσαν τις φρυκτωρίες και τον υδραυλικό τηλέγραφο του Αινεία και έκαναν χρήση μεθόδου μετάδοσης σήματος που αποτέλεσε τον πρόδρομο του κώδικα Μορς και της ψηφιακής λογικής.

Στο **Βυζάντιο** (450 μ.Χ.) οι φρυκτωρίες αντικαθίστανται από τις **καμινοβίγλες ή καμινοβιγλάτορες** (κάμιнос-χώρος καύσης και βίγλα- παρατηρητήριο) με τις οποίες αυξήθηκαν η ευκρίνεια και η εμβέλεια του σήματος προσθέτοντας και καθρέφτες.

Στη στήλη του Τραϊανού στη Ρώμη, χτισμένη το 115 μ.Χ. απεικονίζεται το ρωμαϊκό σύστημα τηλεπικοινωνίας. Διακρίνονται τρεις πύργοι σημάτων (φρυκτωρίες), από τα ανοίγματα των οποίων προεξέχουν αναμμένοι πυρσοί. Στα αριστερά, στο τέλος διακρίνονται δύο θημωνιές και μια ψηλή πλατφόρμα από σωρούς κομμένων φύλλων, υλικά κατάλληλα για φωτιές των σταθμών.

Το βυζαντινό αυτό σύστημα επικοινωνίας απλωνόταν μέχρι την Ταρσό της Μικράς Ασίας , καλύπτοντας μία απόσταση 700 χιλιομέτρων, με απόσταση 100 χιλιομέτρων μεταξύ παρατηρητηρίων. Στην Ιστορία αναφέρεται χαρακτηριστικά ότι με φωτεινά σήματα η βασίλισσα Θεοδώρα το 532 μ.Χ. ειδοποίησε για να καταστείλουν την στάση του Νίκα.

Άλλο ένα σύστημα έγκαιρης προειδοποίησης με φωτιές ήταν και το **ωρονόμιο** του Θεσσαλονικιού φιλόσοφου Λέοντα το 790 μ.Χ.. Το σύστημα αυτό σε συνδυασμό με ειδικά ρολόγια , ειδοποιούσε έγκαιρα τους Βυζαντινούς για τις αραβικές επιδρομές. Το ωρονόμιο κωδικοποιούσε με την χρήση ενός ρολογιού τον αριθμό των υψωμάτων του πυρσού (δηλαδή ανάλογα με την ώρα και το πόσες φορές υψωνόταν ο πυρσός , σήμαινε και διαφορετικό μήνυμα. Το σύστημα αχρηστεύτηκε επί βασιλείας Μιχαήλ Γ' , πιθανώς γιατί οι νίκες του μείωσαν την αναγκαιότητά του και τέθηκε πάλι σε χρήση από τον Μανουήλ τον Α' .

Ο Κωνσταντίνος ο Πορφυρογέννητος αναφέρει ότι ένα μήνυμα έκανε μία περίπου ώρα για να ληφθεί στην Κωνσταντινούπολη με μέσο όρο λήψης και

αναμετάδοση από σταθμό σε σταθμό πέντε με οκτώ λεπτά. Αυτό το τηλεπικοινωνιακό σύστημα των βυζαντινών το χρησιμοποίησαν και οι Σταυροφόροι μετά από την προσωρινή κατάκτηση της Βυζαντινής αυτοκρατορίας το 1204 μ.Χ.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

2.1. ΔΙΑΦΟΡΕΣ ΤΕΧΝΙΚΕΣ ΜΗΝΥΜΑΤΩΝ

Φωτογραφία με πυρσούς στην Αρχαία Ελλάδα.

Αν μελετήσει κάποιος τις τεχνικές, τα μέσα και τους τρόπους επικοινωνίας κατά την αρχαιότητα, απορεί και θαυμάζει για την φαντασία που ανέπτυξαν αρκετοί λαοί και ειδικότερα οι Έλληνες, στο θέμα της από μακρινά-επικοινωνίας, δηλαδή της τηλεπικοινωνίας. Θα εκπλαγεί μάλιστα όταν διαπιστώσει ότι αρκετές μέθοδοι επικοινωνίας που χρησιμοποιούνταν έως χθες ή χρησιμοποιούνται ακόμη και σήμερα, δεν είναι τίποτε άλλο

παρά βελτιώσεις παλαιότερων μεθόδων τηλεπικοινωνίας με τη προσθήκη κάποιων μηχανικών μέσων. Π.χ. τα οπτικά σήματα **μορς** που ανταλλάσσουν τα πλοία είναι εξέλιξη του οπτικού τηλέγραφου των αρχαίων, της **πυρρείας** δηλαδή, μόνο που τώρα είναι πιο σύντομο και γίνεται με τη βοήθεια ηλεκτρισμού. Δεν αναφέρουμε τα σήματα με τις σημαίες, επειδή και αυτό είναι παλαιότερη ελληνική εφεύρεση, η οποία παραμένει απaráλλακτα ίδια τόσο στη διαδικασία όσο και στη χρήση σημαιών. Θα πρέπει σίγουρα να διακρίνουμε τη μορφή της από μακρινά-επικοινωνίας, δηλαδή της τηλεπικοινωνίας, με εκείνη της άμεσης και προσωπικής πληροφόρησης. Και βέβαια, όταν μιλάμε για τις αρχαίες τηλεπικοινωνίες, δεν μας

ενδιαφέρουν τόσο οι άμεσες, από άνθρωπο σε άνθρωπο, ή όσες μπορεί να καταγράψει ο ίδιος με διάφορα σύμβολα σε συγκεκριμένα μέρη (π.χ. με επιστολές ή σε διασταυρώσεις δρόμων). Μας ενδιαφέρει κυρίως η επικοινωνία που λαμβάνει χώρα ανάμεσα σε ανθρώπους (ή ομάδες), που βρίσκονται σε μεγάλη απόσταση μεταξύ τους. Τα μηνύματα αυτά αφορούν κυρίως δημόσιες ή κρατικές υποθέσεις, κοστίζουν πολύ και φυσικά αυτό το τελευταίο είναι που περιορίζει την τηλεπικοινωνία στο δημόσιο τομέα. Η φύση αυτής της τηλεπικοινωνίας, της κρατικής γενικά (είτε ασκείται από αυτοκράτορα ή βασιλιά ή δήμαρχους ή τυράννους κ.λ.π.), δεν μπορεί να είναι μια μορφή επικοινωνίας προσιτής σε όλους. Πρέπει να είναι μυστική αφού αποτελεί πληροφόρηση του ανώτατου άρχοντα που κυβερνά.

Φωτογραφία με πειρατές.

Άρα, λοιπόν, η πληροφορία οφείλει να είναι μυστική, να είναι όσο το δυνατόν έγκυρη και σαφής, να φτάνει στον προορισμό της έγκαιρα και κυρίως να μεταφέρεται από έμπιστο προσωπικό. Αυτές όλες οι προϋποθέσεις που καλύπτουν τις αρχαίες τηλεπικοινωνίες είναι και περιοριστικές. Άρα τα αρχαία συστήματα τηλεπικοινωνιών χρησιμοποιούνταν κυρίως και κατ' εξοχήν για τις επίσημες κρατικές υποθέσεις, χωρίς να αποκλείεται όμως και η τηλεπικοινωνία ανάμεσα σε ιδιώτες οι οποίοι μπορούσαν να καλύψουν το κόστος είτε έφιππου αγγελιοφόρο (η συχνότερη μορφή) είτε κάποιου που μετέφερε ένα μήνυμα, εφόσον αυτός έτσι ή αλλιώς διέσχισε κάποια συγκεκριμένη απόσταση με πλοίο ή με караβάνι ή με οποιοδήποτε άλλο τρόπο³.

2.2. ΟΠΤΙΚΟΣ ΤΗΛΕΓΡΑΦΟΣ

Μεταφορά πληροφοριών με κωδικοποιημένα σήματα που επινόησαν οι Κλεοξένης και Δημόκλειτος τον 4ο π.χ. αιώνα.

Η μεταβίβαση μηνυμάτων με φωτιές⁴ είχε συστηματοποιηθεί κυρίως για στρατιωτικούς σκοπούς και οι **φρυκτωρίες** (από τις λέξεις φρυκτός= πυρός και ώρα= φροντίδα), όπως τις ονομάζανε αποτελούσαν το βασικό μέσο επικοινωνίας στον στρατό.

Όπως ήδη έχουμε αναφέρει μια αξιοσημείωτη μέθοδος σηματοδότησης που μας περιγράφει ο Έλληνας ιστορικός **Πολύβιος** ήταν αυτή των Αλεξανδρινών τεχνικών **Κλεοξένη** και **Δημόκλειτου**, που την επινόησαν το 150 π.Χ. περίπου και που αποτέλεσε πραγματική επανάσταση στο χώρο των τηλεπικοινωνιών.

Σύμφωνα με το σύστημα αυτό ο πομπός και ο δέκτης είχαν ο καθένας από δύο τοίχους που απείχαν μεταξύ τους λίγα μέτρα και ο σταθμός που έκανε τον δέκτη μπορούσε να τους διακρίνει άνετα με κάποια δίοπτρα. Η εμβέλεια αυτού του τρόπου επικοινωνίας αποδείχθηκε στην πράξη ότι έφθανε μέχρι και τα 30 χιλιόμετρα.

Η κατασκευή των τοίχων θύμιζε κατασκευή των τοίχων **πολεμίστρων**, με έξι εσοχές και πέντε κοιλότητες. Η κάθε κοιλότητα φιλοξενούσε και από μία **πυρσεία** και είχε πλάτος περίπου ένα μέτρο. Όπως έβλεπε τον σταθμό εκπομπής ο δέκτης, ο αριστερός τοίχος αντιστοιχούσε στη σειρά των γραμμάτων και ο δεξιός στην στήλη των γραμμάτων.

Δηλαδή, είχαν χωρίσει τα γράμματα της αλφαβήτου σε πέντε ομάδες και σε πέντε στήλες, με την τελευταία σειρά και στήλη να έχουν από ένα γράμμα λιγότερο. Το κάθε γράμμα αντιστοιχούσε σε κάποια σειρά και κάποια στήλη και με

κατάλληλα ανάμματα των πυρσών, ο λήπτης λάμβανε τα γράμματα ένα ένα. Κάθε ζευγάρι αριθμών αντιστοιχούσε και σε ένα γράμμα της αλφαβήτου⁴.

	1	2	3	4	5	
1	A	B	Γ	Δ	E	1 ^η Πλάκα
2	Z	H	Θ	I	K	2 ^η Πλάκα
3	Λ	M	N	Ξ	O	3 ^η Πλάκα
4	Π	P	Σ	T	Υ	4 ^η Πλάκα
5	Φ	Χ	Ψ	Ω		5 ^η Πλάκα

Η μέθοδος σηματοδότησης που επινόησαν ο Κλεοξένης και ο Δημόκλειτος.

Αν άναβαν δηλ. πρώτα δύο πυρσοί και μετά τρεις, σήμαινε την δεύτερη στήλη και την Τρίτη γραμμή, δηλ. την αποστολή του γράμματος **M** κ.ο.κ. Με τον τρόπο αυτόν γινόταν οι αποστολές όλων των γραμμάτων.

Ο Πολύβιος αναφέρεται στην απλότητα και στην ακρίβεια που παρείχε αυτός ο κώδικας επικοινωνίας

Οι πυρσοί είχαν επάλειψη ρετσινιού ή ακάθαρτου πετρελαίου, που ήταν γνωστό από τότε στο Κερί της Ζακύνθου, όπου και σήμερα αναβλύζει. Ο Αισχύλος πολύ χαρακτηριστικά αναφέρεται στο «άγραφο πυρ» (άσβεστο πυρ) των φρυκτωριών.

2.3. ΜΗΝΥΜΑΤΑ ΜΕ ΦΩΤΙΑ

ΔΙΑΦΟΡΑ ΟΠΤΙΚΑ ΣΗΜΑΤΑ

Με τον ένα ή τον άλλο τρόπο η φωτιά, το φως, έπαιξε σπουδαίο ρόλο στην εξέλιξη των φωτεινών σημάτων και του οπτικού τηλέγραφου, όχι μόνο κατά τη διάρκεια των πολεμικών επιχειρήσεων, όσο κυρίως κατά το διάστημα της ειρήνης, όταν τα νέα και οι διαταγές των αρχόντων έπρεπε να φτάσουν το συντομότερο δυνατό στον προορισμό τους. Κυρίως αυτό αφορούσε τις αυτοκρατορίες, των οποίων οι αχανείς εκτάσεις έκαναν πολύ δύσκολη τη σχετικά γρήγορη ενημέρωση. Γιατί, αν στη διάρκεια του πολέμου τα φωτεινά σήματα έπαιζαν σημαντικό ρόλο, μπορούσαν όμως να αλλοιωθούν και να γίνουν παγίδα για τον ίδιο τον αποστολέα, στη διάρκεια της ειρήνης τα διατάγματα της κεντρικής διοίκησης, τα νέα, οι αποφάσεις, οι νόμοι έπρεπε να γίνονται γνωστοί γρήγορα. Αλλά και αντίστροφα, έπρεπε το κέντρο να ενημερωθεί ταχύτατα για όσα συνέβαιναν στην περιφέρεια³.

Πέρα από αυτές τις κρατικές υποθέσεις, τα οπτικά σήματα διαδραμάτισαν σπουδαίο ρόλο σε πολλά γεγονότα της καθημερινής ζωής, αφού αναπαρήγαν πληροφορίες για μια τεράστια ποικιλία από αυτά. Π.χ. η Μήδεια υψώνοντας αναμμένο πυρσό ειδοποίησε τους Αργοναύτες να σπεύσουν στην Κολχίδα, με πυρσό ειδοποιείται ο Αγαμέμνων για την είσοδο του Δούρειου Ίππου στην Τροία από τον Σίνωνα, και με πυρσό που σήκωσε ο ίδιος προς τον ελληνικό στόλο στην Τένεδο του έδωσε το σήμα της επιστροφής και κατάληψης της ανοχύρωτης πολιτείας.

Φωτογραφία του Δούρειου Ίππου.

Στη διάρκεια του πολέμου πολλά συνέβαιναν με τις φωτιές: σήματα φωτεινά, απλά ή πολλαπλά, καπνοί έντονοι ή απλές στήλες καπνού, φωτιές παραπλανητικές του μεγέθους του στρατιωτικού σώματος, φωτιές με λάθος μήνυμα, επίσης για παραπλάνηση, συνεννοήσεις και παρανοήσεις, συνέβαλαν σ' ένα σύστημα φωτεινών σημάτων που σε πολλά μέρη χρησιμοποιείται έως τις μέρες μας. Για την αναμετάδοση των σημάτων αυτών ήσαν απαραίτητα ειδικά κτίσματα, οι φρυκτωρίες, κτισμένα σε υπερυψωμένα εδαφικά σημεία ώστε να φαίνονται καλά. Πολλοί αρχαίοι συγγραφείς δίνουν πλήθος στοιχείων για όλες αυτές τις τακτικές (και πρακτικές) χρήσεις της φωτιάς από τους αρχαίους Έλληνες, τόσο της κλασικής όσο και της ελληνιστικής περιόδου (Ηρόδοτος, Θουκυδίδης, Διόδωρος, Πausanias, Αρριανός, Πολύαινος και άλλοι).

Πολλά από τα φωτεινά σήματα ανταλλάσσονταν τη νύχτα στη θάλασσα μεταξύ των πλοίων, ή μεταξύ πλοίων και ξηράς, και γενικά πρέπει να σημειωθεί ότι τα περισσότερα από αυτά αντιστοιχούσαν σε προσυμφωνημένα μηνύματα. «Στο σημείο αυτό προσεγγίζουμε τις αρχαιότερες μορφές τηλεπικοινωνίας, η οποία περιέχει προσυμφωνημένα σήματα ώστε να μεταφέρει ένα σίγουρο μήνυμα», σημειώνει ο Forbes. Τα φωτεινά αυτά σήματα οι Έλληνες τα ονόμαζαν «πυρσούς» ή «άφρυκτους» και από αυτή την ονομασία γνωρίζουμε τους «φίλιους φρυκτούς» ή τους «πολέμιους φρυκτούς». Όπως σημειώνει ο Θουκυδίδης, όταν στο στρατόπεδο έρχονταν φίλοι, οι στρατιώτες ύψωναν απλώς τους αναμμένους πυρσούς («φίλιοι φρυκτοί»), ενώ όταν πλησίαζαν εχθροί, οι πυρσοί εκινούντο δεξιά – αριστερά («πολέμιοι φρυκτοί»). Οι πυρσοί αυτοί στη διάρκεια της ημέρας απλώς έβγαζαν καπνό («καπνόν άναθρώσκοντα»), που σημαίνει ότι χρησιμοποιούσαν γι' αυτούς εύφλεκτα υλικά, και από εδώ κατάγονται αρκετές λέξεις και φράσεις, όπως «φρυκτούς ανίσχειν», «αίρε φρυκτόν», «πυρσεύειν», «φρυκτορέομαι» και «φρυκτορεύω» (γνωστοποιώ μια είδηση από μεγάλη απόσταση), και «φρυκτώρειον» ή «φρυκτωρίες».

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

3.1. ΟΙ ΠΑΛΑΙΟΤΕΡΕΣ ΦΡΥΚΤΩΡΙΕΣ : ΟΙ ΣΤΗΛΕΣ ΤΟΥ ΗΡΑΚΛΗ

Στα ταξίδια και τους άθλους που έκανε ο Ηρακλής στη Δυτική Μεσόγειο³, και τις δύο κωμοπόλεις που έχτισε στις δύο αντικριστές ακτές του σημερινού Γιβραλτάρ, τις γνωστές ως Αβύλη στην αφρικανική ακτή και Κάλπη στην ευρωπαϊκή, όπου ο Ηρακλής έστησε τις γνωστές Ηράκλειες στήλες. Για το τι ακριβώς ήταν οι στήλες αυτές έχουν γραφεί αρκετά, μεταξύ δε άλλων αναφέρθηκε ότι ήταν φάροι που προειδοποιούσαν τα πλοία για το σημείο από το οποίο έπρεπε να στρίψουν ώστε να μπουκ στην Μεσόγειο και ακόμη ότι ήταν φρυκτωρίες. Η άποψη ότι οι δύο στήλες ήταν φρυκτωρίες είναι πολύ

Η μνήμη του Ηρακλή είναι έντονη στο σημερινό Κάδιξ, τα αρχαία Γάδειρα, όπως διακρίνουμε σ' αυτό το έμβλημα της πόλης (δεξιά). Σε θυρεό της πόλης Κορούνα απεικονίζεται το φρυκτώριο (τηλεπικοινωνιακός πύργος) που είχε χτίσει ο ήρωας. Είναι γνωστό ως Torre d Hercules (αριστερά).

ενδιαφέρουσα. Τα σχετικά στοιχεία δημοσιεύονται σε τουριστικό έντυπο της ισπανικής πόλης Coruna με τίτλο *La torre d' Hercules*, του οποίου δεν έχουμε αντίγραφο, αλλά δημοσιεύονται αυτούσια σχεδόν σε εργασία σχετική με τις επικοινωνίες.

Αυτές [οι στήλες] ήταν σημάδι για το τέρμα των δύο ηπείρων και για την Πύλη του ωκεανού ή Τηλέπυλο καθώς την ονομάζει ο Όμηρος στην Οδύσσεια επειδή,

όπως είπαμε, φαινόταν «τήλε» (μακριά) με τους βράχους της κι ασφαλώς με τους πανάρχαιους φάρους ή βωμούς του μαντείου του Ηρακλή, που είχε κτιστεί εκεί πριν από το 1200 π.Χ. Μετά από τον Τρωικό πόλεμο και την παρακμή των Μυκηναίων, το στενό καταλήφθηκε από τους Τύριους Φοίνικες, που έδωσαν στο μαντείο τ' όνομα του δικού τους ήρωα και ημίθεου Μελκάρτ. Αυτοί ξανάχτισαν το φρούριο του, το Gadir όπως λέγονταν τα οχυρά στη σημιτική γλώσσα.

Οι σύγχρονοι Ισπανοί και Πορτογάλοι, μιλώντας περήφανα για τον πρώτο αυτό από τους Έλληνες εκπολιτισμό τους, προβάλλουν ως μουσειακό τους μνημείο τις πανάρχαιες στήλες και τους πύργους του Ηρακλή και διατηρούν ακόμα ευλαβικά αυτόν που βρίσκεται στην Κορούνα του Βισκαϊκού κόλπου, τη συνώνυμη πόλη μιας ντόπιας μυθικής πριγκίπισσας, φίλης του Ηρακλή, από τον οποίο γέννησε το γενάρχη των Ισπανών Hispaló. Ο αρχικός πύργος ερειπώθηκε από διάφορους επιδρομείς και μετά από πολλούς αιώνες ξαναχτίστηκε στην ίδια περίοπτη θέση, πάνω στις ίδιες βάσεις, την εποχή του Αύγουστου Καίσαρα, ως οχυρό των Ρωμαίων, παρατηρητήριο και τηλεπικοινωνιακό φρουκτώριο. Έτσι χρησιμοποιήθηκε ως το 1682 μ.Χ.

Τέλος, το 1791, γύρω από το πανάρχαιο αυτό φρουκτώριο, χτίστηκε νέος πύργος, ευρύτερος και ψηλότερος, ύψους 58 μέτρων, που είναι στην κοιλιά του έγκυος με τον παλιό, καθώς χαρακτηριστικά τον διαφήμιζε και στον γράφοντα ο αρχαιολόγος της Κόρδοβα Ραφαέλ Φερναντέζ Λουκ. απ' αυτόν, το νεότερο και ψηλότερο πύργο, έπαιρναν ως την ηλεκτρική εποχή τηλεπικοινωνιακά οπτικά σήματα οι κάτοικοι των γύρων ισπανικών πόλεων και χωριών κι έφερναν στο λιμάνι της Κορούνα τα εμπορεύματα τους για τα πλοία που φαίνονταν ανοιχτά και καλούνταν με σήματα τους να προσεγγίσουν. Σύμφωνα μάλιστα με την τοπική παράδοση, ο πανάρχαιος αυτός τρόπος τηλεπικοινωνίας υπήρχε εκεί από την εποχή των Φοινίκων και των Ελλήνων, που προσέγγιζαν έτσι τα πλοία τους κι αντάλλασσαν με τους ντόπιους τα εμπορεύματα τους.

3.2. «ΟΙ ΦΡΙΚΤΟΙ» ΤΟΥ ΑΓΑΜΕΜΝΟΝΑ

Από τα γνωστότερα παραδείγματα μετάδοσης μηνύματος με σήματα φωτιάς είναι η είδηση της πτώσης της Τροίας³. Ο Αγαμέμνων προτού ξεκινήσει για την εκστρατεία υποσχέθηκε στη γυναίκα του Κλυταιμνήστρα πως όταν θα κυριεύονταν το Ίλιον, θα μάθαινε το νέο στο Αργός μέσα σε μία μέρα. Και έτσι έγινε μια πολύ σημαντική είδηση την οποία πληροφορήθηκαν στο Αργός με την αναμετάδοση σημάτων από βουνό σε βουνό. Το γεγονός περιγράφει (και διασώζει) ο Αισχύλος στο έργο του Αγαμέμνων (V, 280-316) ως εξής:

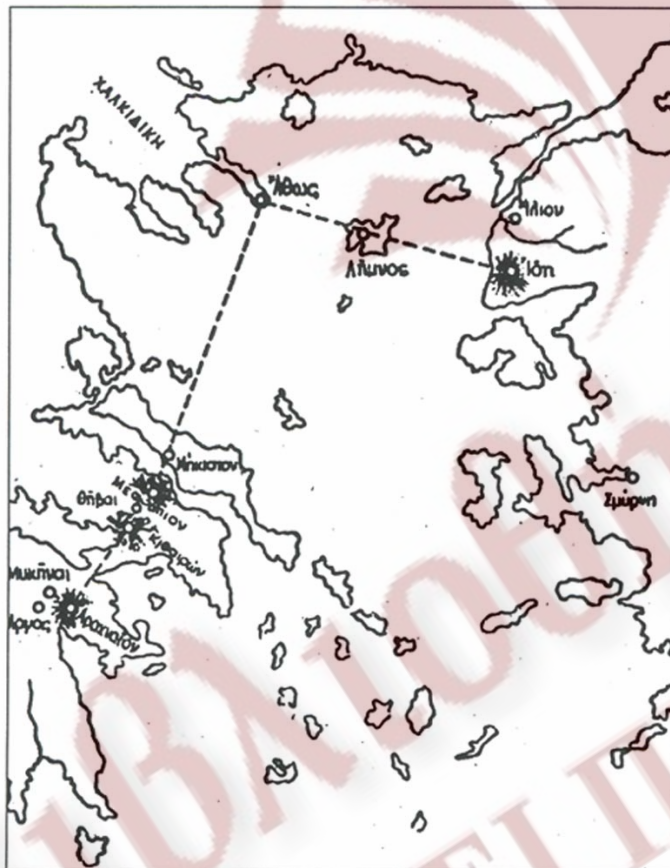

Ο «Αγαμέμνων».

«Χορός: Και ποιος αγγελιαφόρος μετέφερε με τέτοια ταχύτητα την πληροφορία;

Κλυταιμνήστρα: Ο Ήφαιστος που από τον Ίδη (της Τροίας) με φωτιά έστειλε λαμπρό σήμα. Το μεταβίβασε διαδοχικά με ενδιάμεσους σταθμούς με το σύστημα των πυρσών. Από την Ίδη έδωσε το σήμα στο Έρμαιο της Λήμνου. Άλλο δε φωτεινό σήμα δέχτηκε το βουνό του Δία στον Άθω. Τόσο μεγάλη ήταν η φωτιά ώστε η φωτεινότητα της υπερπήδησε το πέλαγος και μετέδωσε το λαμπρό χρυσό

φως της στις κορυφές του Μάκιστου, σα να ήταν κάποιος άλλος ήλιος. Κανένας από τους ημεροσκόπους (τους φύλακες των υψωμάτων) δεν παραμέλησε ούτε καταβλήθηκε από τον ύπνο, ώστε να παραβλέψει τη ροή της πληροφορίας. Αυτοί έστειλαν γρήγορα το φως των πυρσών προς τον Εύριπο, για να γνωστοποιήσουν το νέο στους ημεροσκόπους του Μεσαπίου. Από κει οι ημεροσκόποι φώτισαν και μετέδωσαν το σήμα προς τα εμπρός, αφού άναψαν φωτιά με σωρούς από ξερά ρείκια. Η ισχυρή αυτή φωτιά υπερπήδησε την πεδιάδα του Ασωπού, χωρίς να χάσει τη δύναμη της, σαν λαμπρή σελήνη, έφτασε στην κορυφή του Κιθαιρώνα και εκεί προκάλεσε νέα μεγάλη εκπομπή φωτεινού σήματος. Οι ημεροσκόποι του

Χάρτης των φρυκτωριών που αναμετάδωσαν την είδηση για την πτώση της Τροίας, από το όρος Ίδη έως τις Μυκήνες («φρυκτοί του Αγαμέμνονα»).

Κιθαιρώνα το έστειλαν ενισχυμένο πάνω από τη λίμνη Γοργώπη (η λίμνη Εσχαριώτιδα, που σήμερα δεν υπάρχει) και αφού έφτασε στο Αιγίπλαγκτο (στα Μέγαρα) παρότρυνε τους εκεί σκοπούς να το προωθήσουν. Αυτοί έστειλαν με μεγάλη προθυμία μια φωτεινή λωρίδα, η οποία υπερπήδησε το Σαρωνικό κόλπο και έφτασε στο Αραχναίο (κοντά στις Μυκήνες). Με τη συμβολή των γειτονικών

ημεροσκόπων, τέλος, εισέρχεται στο ανάκτορο των Ατρείδων η προερχόμενη από την Ίδη φωτεινή πληροφορία. Αυτό το σύστημα τηλεπικοινωνίας χρησιμοποίησαν οι λαμπαδηφόροι μου, πομποί και δέκτες, διαδοχικά. Η επιτυχία της μετάδοσης ανήκει σε όλους, από τον πρώτο μέχρι τον τελευταίο. Σου ανακοινώνω λοιπόν αυτή την πληροφορία της άλωσης που μου έστειλε ο σύζυγος μου από την Τροία».

Το κείμενο αυτό αποτελεί την παλαιότερη αναφορά στην ιστορία των τηλεπικοινωνιών και έμεινε γνωστό σαν «φрукτοί του Αγαμέμνονα». Χρονολογικά δεν μπορεί να καταχωρηθεί απλά και μόνο στον 5^ο π.Χ. αιώνα, οπότε γράφτηκε, αλλά στον 12^ο π.Χ. αιώνα, οπότε συνέβη το γεγονός που περιγράφεται. Άρα την τόσο μακρινή εκείνη εποχή - 12^{ος} π.Χ. αιώνας - οι Έλληνες γνώριζαν την πυρσεία, δηλαδή τη μετάδοση μηνυμάτων με φωτιές από βουνό σε βουνό και από νησί σε νησί.

Η περιγραφή των «φрукτων» του Αγαμέμνονα αφορά δύο πρόσωπα που έμειναν στην ιστορία των πρώτων τηλεπικοινωνιών, τον Παλαμήδη και τον Σίνωνα. Ο Παλαμήδης, γιος του Ναυπλίου και εξάδελφος του Μενέλαου και, Αγαμέμνονα, είχε

τοποθετηθεί στην πολύ εμπιστευτική θέση του φрукτωρού, για την αναμετάδοση ειδήσεων με οπτικά σήματα. Δε γνωρίζουμε αν είχε εφεύρει και χρησιμοποιήσει κάποιους κώδικες ανταλλαγής μηνυμάτων, όμως είναι σίγουρο ότι ο Οδυσσέας τον εχθρευόταν, επειδή ο Παλαμήδης ήταν αυτός που τον ανάγκασε να πάρει μέρος στην τρωική περιπέτεια. Έπεισε, λοιπόν, ο Οδυσσέας έναν τρωαδίτη αιχμάλωτο να ομολογήσει ότι ο Παλαμήδης μετέδιδε στους Τρώες πληροφορίες εις βάρος των Αχαιών με οπτικά σήματα, και παράλληλα παρουσίασε ένα πλαστογραφημένο μήνυμα ως επιστολή του Παλαμήδη προς τον Πρίαμο. Ο Παλαμήδης θεωρήθηκε

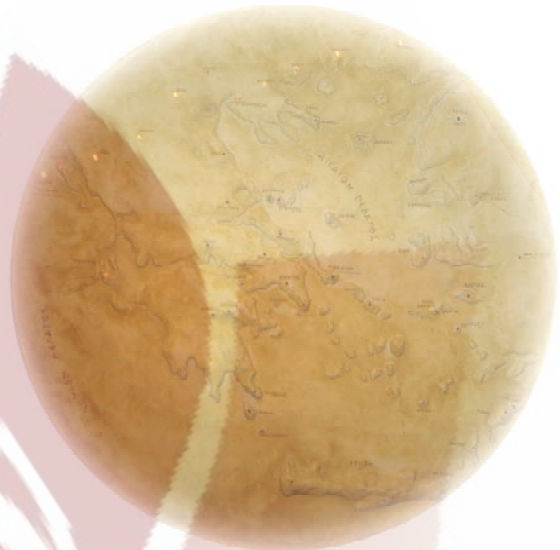
προδότης και θανατώθηκε με λιθοβολισμό. Τη θέση του πήρε ο Σίνων, βοηθός του Παλαμήδη αλλά έμπιστος του Οδυσσέα, καθότι ήταν εξάδελφος του. Ακολουθώντας τις υποδείξεις του Οδυσσέα ο Σίνων αυτομόλησε προς τους Τρώες πείθοντας τους να δεχτούν τον Δούρειο Ίππο μέσα στην πόλη, ενώ την κατάλληλη στιγμή με οπτικά σήματα έδωσε το σήμα της επίθεσης στον Αγαμέμνονα που βρισκόταν με τον ελληνικό στόλο στην Τένεδο. Είναι ο ίδιος πιθανότατα που μετέδωσε την αναγγελία της νίκης κατά των Τρώων ανάβοντας φωτιά στο όρος Ίδη. Όμως η απόσταση μεταξύ Άθω και Μακίστου στην Εύβοια είναι αρκετά μεγάλη, περίπου 180 χιλιόμετρα, και σύγχρονοι ερευνητές αμφιβάλλουν για τη μετάδοση ενός φωτεινού σήματος σε τόσο μεγάλη απόσταση, όπως π.χ. ο Diels, με τον οποίο συμφωνεί και ο Hennig. Ο Darmstaedter, αντιθέτως, υποστηρίζει ότι η απόσταση αυτή είναι ικανοποιητική για να μεταδοθεί ένα οπτικό σήμα δεδομένης της ατμοσφαιρικής διαύγειας που υπάρχει στην Ελλάδα. Για να υποστηρίξει την άποψη του φέρνει ως μέτρο σύγκρισης την περιοχή του Τυρόλου, στην οποία ισχυρίζεται ότι ένα οπτικό σήμα είναι ορατό από απόσταση 80 χλμ. Από αναφορά του Αππιανού (12.67), ότι μια φωτιά μπορεί να είναι ορατή σε απόσταση 187 χλμ., ο Darmstaedter υποθέτει ότι «...μια φωτιά αναμμένη στην κορυφή του όρους Ίδη μπορεί να είναι ορατή σ' απόσταση 240 χλμ.». Για το ίδιο θέμα ένας έλληνας ερευνητής, ο Ευάγγ. Σταμάτης, υποστηρίζει ότι «...θα υπήρχον εις μικράς νησίδας των Σποράδων άλλα φρυκτωρία δηλαδή άλλοι ενδιάμεσοι σταθμοί εκπομπής φωτεινών σημάτων, τους οποίους ο Αισχύλος ποιητική αδεία παρέλειψε να αναφέρει».

3.3 ΦΡΥΚΤΩΡΙΕΣ ΚΑΙ ΔΙΚΤΥΑ ΦΡΥΚΤΩΡΙΩΝ

Οι αναμεταδότες οπτικών σημάτων συνεπάγονται την ύπαρξη στοιχειωδών εγκαταστάσεων στις οποίες κάποιοι παρατηρητές (φρυκτωροί) διερευνούν με προσοχή - ημέρα και νύχτα - προς την περιοχή απ' όπου γνωρίζουν ότι θα δεχτούν κάποιο μήνυμα. Τις εγκαταστάσεις αυτές τις γνωρίζουμε ως φρυκτωρίες ή φρυκτωρία, όσα δε υπάρχουν στο νησιά, κυρίως του Αιγαίου, και χρησίμευαν

στην ανταλλαγή μηνυμάτων είτε από το ένα νησί στο άλλο, είτε από το νησί προς κάποιο πλοίο, τα γνωρίζουμε σήμερα ως «Πύργους του Αιγαίου»³.

Η έρευνα έχει φέρει στο φως εκτεταμένο δίκτυο φρυκτωριών, συνολική αποτίμηση των οποίων υπάρχει σε ανάγλυφη πινακίδα (εκμαγείο) του Τηλεπικοινωνιακού Μουσείου του ΟΤΕ. Αφορά κυρίως τη διαδρομή του μηνύματος που από το Ίλιον (Τροία) έφθασε στις Μυκήνες, αναγγέλλοντας στην Κλυταιμνήστρα την πτώση της πόλης, αλλά και άλλες εξίσου σημαντικές. Να σημειωθεί ότι σε πολλά σημεία που υπήρχαν φρυκτωρίες, ειδικά στα παράλια και

Τα δίκτυα επικοινωνιών στην Αρχαία Ελλάδα. Φωτογραφία από το Μουσείο Τηλεπικοινωνιών του ΟΤΕ.

ακρωτήρια χερσονήσων και νήσων, σήμερα έχουν τοποθετηθεί φάροι, γεγονός που επιβεβαιώνει την αξία των σημείων αυτών ως θέσεων μεγάλης ορατότητας. Όπως αναφέρει ο Στυλιάδης, «...σημαντικός σταθμός τηλεπικοινωνιών ήταν το «καιροσκοπείο» στην κορυφή του Άθω, όπως το μνημονεύει ο Αναξιμανδρος, δηλαδή μετεωρολογικός σταθμός και φρυκτώριο που η ιστορία του ξεκινάει από τις γιγαντομαχίες της μυθολογίας και φθάνει μέχρι και τη σημερινή εποχή όπου οι καλόγεροι βοηθούν τα πλοία στον προσανατολισμό τους». Υπήρχαν όμως και άλλα εξίσου σημαντικά, συμπληρώνει ο συγγραφέας. Π.χ. «Η βουνοκορφή του Μεσσάπιου της Εύβοιας έχει κι αυτή τη δική της ιστορία σαν θέση φρυκτωρίου και μετέπειτα ναυτικού φάρου, όπως και το φρυκτώριο του Δράκανου της ανατολικής Ικαρίας. Αλλά φρυκτωρία που αναφέρονται στη μυθολογία και στην ιστορία είναι της Ανάφης, της Γιούχτας (βουνού στην Κνωσό του Ηρακλείου Κρήτης), το ακρωτήριο Σίδερο, ο ναός του Ποσειδώνα στο Σούνιο, το Άκτιο, κ.ά. Πολλά απ' αυτά τα σημεία είναι και σήμερα τηλεπικοινωνιακοί φάροι».

Με βάση τα στοιχεία που συγκέντρωσε από το Τεχνικό Μουσείο Θεσσαλονίκης και το Μουσείο Τηλεπικοινωνιών του ΟΤΕ ο Κων. Στυλιάδης συνέθεσε έναν πίνακα των αρχαίων δικτύων επικοινωνίας τα οποία συνοψίζονται ως εξής :

1. Δίκτυα Μυκηναϊκής εποχής

Α) Τήνος – Πάρος – Ίος – Θήρα – Κρήτη – Κνωσός – Γιούχτα – Σίδερο – Κάρπαθος – Ρόδος - Μικρά Ασία

Β) Μυκήνες – Αραχναίο – Μαλέας – Κύθηρα – Αντικύθηρα – Κρήτη

2. Δίκτυο Τροίας – Μυκητών (1195-184 π.Χ.)

Ίλιον – Έρμαιο – Ακράθω – Μάκιστος – Μεσσάπιον – Κιθαιρώνας – Αραχναίον
– Μυκήνες

3. Δίκτυο προς Μικρά Ασία (500 π.Χ.)

Δράκοντας (Ικαρία) – Σάμος – Έφεσος – Πάτμος

4. Δίκτυο περσικών πολέμων (490 π.Χ.)

Σαλαμίνα – Αθήνα – Πάρνηθα – Μεσσάπιο – Μάκιστος – Σκιάθος – Σκύρος –

Δίκτυο επικοινωνίας με φρυκτωρία στη Σκιάθο, εκμαγείο από το Μουσείο Τηλεπικοινωνιών. Οι φωτιζόμενες οπές υποδηλώνουν την ύπαρξη φρυκτωριών των νησιών.

Ακράθω – Έρμαιο – Μήθυμνα – Έφεσος

5. Δίκτυο Φιλίππου Β΄

Πέλλα – Βέρμιον – Πιερία – Όλυμπος – Δημητριάδα – Όσσα – Πήλιο – Όθρυς
– Καλλίδρομο – Παρνασσός – Δελφοί – Ελικώνας – Κιθαφώνας

6. Βυζαντινές καμινοβιγλατορίες (1200 μ.Χ.)

Α) Ιερών όρος – Παπίκιον – Όρη Λεκάνης – Παγγαίον – Βέρτισκος - Θεσ/νίκη – Πέλλα – Βέρμιο – Άσκιο – Βοίο – Τύμφη – Ηγουμενίτσα - Κέρκυρα

Β) Οθωνοί – Κέρκυρα – Κεφαλληνία – Τάραντας – Ιταλία.

Στον κατάλογο αυτό πρέπει να προστεθεί το σύστημα φρουκτωριών του Λέοντα του Φιλόσοφου, ο οποίος το σύστησε τον 9^ο μ.Χ. αιώνα (βλ. ειδικό κεφάλαιο) και είχε ως εξής:

Γ) Λούλον – Αργαίον (βουνό) – Ίσαμος – Αίγιλον – Μαμάς (βουνό) – Κύριζος (βουνό) – Μώκιλος (βουνό) – Άγιος Αυξέντιος (λόφος) – Ηλιακόν του Φάρου (Κων/πολη).

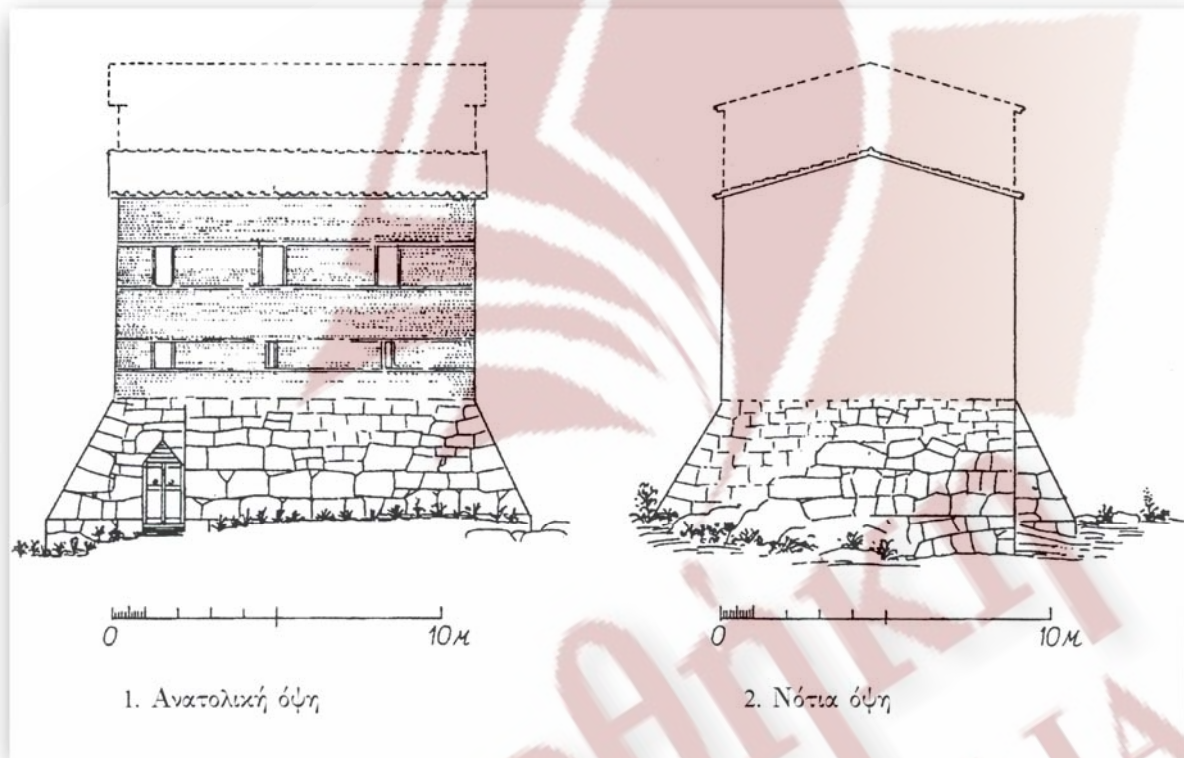
Έχουν διασωθεί κάποιες από τις αρχαίες φρουκτωρίες; Η απάντηση είναι καταφατική αν και δε γνωρίζουμε να έχει γίνει συγκεκριμένη έρευνα για το θέμα, εκτός από αυτήν που αναφέρεται στους γνωστούς «Πύργους του Αιγαίου», στους οποίους (πύργους) περιλαμβάνονται κτίσματα πολύ αρχαία, ρωμαϊκά, βυζαντινά και φράγκικα. Οι διάφορες πηγές μαρτυρούν την παρουσία παρόμοιων κτισμάτων σε πάρα πολλές περιοχές, τα οποία δυστυχώς σήμερα έχουν καταστραφεί παντελώς.

Όμως αρκετά σώζονται και μερικά από αυτά είναι αξιόλογα, όπως ο πύργος του Δράκανου στην Ικαρία ή ο πύργος του Αγίου Πέτρου στην Άνδρο, για τους οποίους θα μιλήσουμε στη συνέχεια. Ως φρουκτωρίες όμως έχουν προταθεί κάποια κτίσματα, που πρόσφατα αναθερμάνθηκε γι' αυτά το ενδιαφέρον του κοινού, γνωστά ως πυραμίδες, όπως π.χ. όσα ανακαλύφθηκαν στην περιοχή της Αργολίδας ή αλλού. Ειδικά για την πυραμίδα στο χωριό Ελληνικό, έξω από το Κεφαλάρι του Αργούς, και τη χρήση της ως φρουκτώριου συμφωνούν οι Curtius, Donaldson και Τσουντας – Manatt, ενώ από τους σύγχρονους ερευνητές ο μιν

Ο εγκαταλειμμένος πύργος του Δράκανου στην Ικαρία χρονολογημένος από τον 4ο π.χ. αιώνα, ανήκει στις αρχαίες φρουκτωρίες.

Σάμψων σε σχετικό άρθρο του αναφέρεται περισσότερο στην πρόχειρη ανασκαφή που διενήργησε εκεί, χωρίς να διατυπώνει τη δική του άποψη για το τι ήταν αυτά τα κτίσματα, ο δε Πίκουλας θεωρεί ως φρουκτώριο μόνο το κτίσμα της Κάμπιας, που ανακάλυψε ο Ι. Μπίμης στη Νέα Επίδαυρο.

Σκίτσα του αρχιτέκτονα – αρχαιολόγο Μανόλη Κορρέ που αφορούν την γνωστή πυραμίδα του Ελληνικού (Κεφαλάρι του Άργους), η οποία από αρκετούς ερευνητές θεωρείται φρουκτώρια.

Στην περιοχή της Αργολίδας υπάρχουν πολλά μικρά κτίσματα, η χρήση των οποίων δεν έχει αποσαφηνιστεί ακόμη και ίσως δε γίνει ποτέ κάτι τέτοιο, αφού τόσο το μικρό τους μέγεθος όσο και η ατελής κατασκευή τους δεν προδικάζουν κάτι το αξιόλογο. Ο Lord τα θεωρεί περισσότερο ως μικρά οχυρά και παρατηρητήρια και καθόλου φρουκτωρίες, δεδομένου ότι αρκετά από αυτά βρίσκονται σε μικρή απόσταση, άλλα 500 και άλλα 400 μέτρα το ένα από το άλλο, κάτι που είναι κατάδηλα παράλογο για οπτικά παρατηρητήρια. Πράγματι, εκτός των όσων αναφέρθηκαν, προβληματισμός προκύπτει από τη θέση που έχουν αυτά

τα κτίσματα, θέση ακατάλληλη αν επρόκειτο για φρουκτωρίες, πολύ όμως κατάλληλη για την παρουσία σ αυτά μικρών φρουρών που θα έλεγχαν τα περάσματα ή θα φρουρούσαν οδικές αρτηρίες. Επρόκειτο, λοιπόν, για μικρά πολυάνδρια, όπως τα αποκαλεί και ο Πausanias στην περιήγηση του στην περιοχή αυτή.

Η πυραμίδα του Ελληνικού, εκτελεσμένο από τον αρχιτέκτονα Μανόλη Κορρέ. Το σχέδιο του Κορρέ εμφανίζει ένα δώροφο πυργίσκο, εκτεινόμενο πάνω από την πέτρινη βάση του κτίσματος - που γνωρίζουμε ως πυραμίδα του Ελληνικού - σε ύψος 7-10 μέτρων, με πλίνθινους τοίχους. Δηλαδή ένα συνολικό ύψος περίπου 14 μέτρα μαζί με την (πυραμιδοειδή) βάση του. Αν και ο συγγραφέας σημειώνει ότι «καλυπτόταν πιθανότατα με

δίρριχτη κεραμοσκεπή στέγη, όπως τόσα αλλά συναφή κτήρια της αρχαιότητας», σκεπτόμαστε πως αν δε διέθετε δίρριχτη μορφή στέγης και ήταν επίπεδο στην κορυφή, θα μπορούσε θαυμάσια να είναι κάποιο είδος φρουκτωρίας, δεδομένου μάλιστα ότι η θέση του κτίσματος είναι ιδανική για το σκοπό αυτό. Πάντως, αν αφαιρέσει κάποιος από τα σχέδια τούτα την πυραμιδοειδή βάση τους, έρχεται στο μυαλό του η εικόνα των βυζαντινών καμινοβιγλών, έτσι όπως τα γνωρίζουμε από κάποιες περιγραφές τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

4.1. ΟΙ ΒΥΖΑΝΤΙΝΕΣ ΚΑΜΙΝΟΒΙΓΛΕΣ

Στη βυζαντινή περίοδο, χωρίς να γνωρίζουμε πότε ακριβώς και κάτω από ποιες συνθήκες, η ονομασία φρουκτωρίες (ή φρουκτωρία)

Χάρτης Βυζαντίου. 9^{ος} Αιώνας μ.Χ., όπου είναι σηματοδεδμένοι οι «φρουκτωρίες» της εποχής.

εγκαταλείπεται και αντικαθίσταται από τη λέξη καμινοβίγλα και καμινοβίγλια, καθώς αναφέρει ο Νικηφόρος Φωκάς³: «όπως ήνικα κινήσις των έχθρων γένηται καί οι βιγλάτορες ταύτης αισθωνται, δια των καμινοβιγλών και ο στρατηγός των εξέλευσιν των έχθρων προγιγνώσκει...».

Η λέξη καμινοβίγλα εύκολα γίνεται κατανοητό ότι είναι σύνθετη από τις κάμινος και βίγλα, λέξεις ελληνικές και οι δύο. Εν τούτοις δημιουργήθηκε κάποια σύγχυση για την προέλευση της ορισμένοι ταύτισαν το πρώτο συνθετικό (κάμινο) με την ιταλική λέξη camino προερχόμενη από τη λατινική μεσαιωνική λέξη caminus (με τη σημασία δρόμος) και διατύπωσαν την άποψη ότι η λέξη

καμινοβίγλα ήταν λατινικής προέλευσης. Πρόκειται όμως για άνευ ουσίας αντίρρηση αφού η λέξη κάμιнос είναι αρχαία ελληνική και υποδηλοί έναν χώρο όπου καίγονται διάφορα υλικά, η δε λέξη βίγλα είναι ελληνική, μεσαιωνικής προέλευσης, και υποδηλοί το παρατηρητήριο. Ο Pattenden σημειώνει ότι όσοι υποστηρίζουν την προηγούμενη άποψη «...έχουν παρασυρθεί από τη λατινική μετάφραση της έκδοσης της Βόννης. Η λέξη κάμινο- παραπέμπει σαφέστατα στην ελληνική λέξη κάμιнос, έναν φούρνο, κλίβανο, κα μίνι, και ως εκ τούτου τα καμινοβίγλ(ι)α ήσαν «οπτικά παρατηρητήρια» και παραπέμπουν στους σταθμούς προειδοποίησης και επιφυλακής»³.

Στο έργο του Νικηφόρου Φωκά Περί Παραδρομής (ή De velitatione bellica), γραμμένο στο β' μισό του 18^{ου} αιώνα, υπάρχει ειδικό κεφάλαιο που επιγράφεται «Περί των καμινοβιγλίων και κατασκόπων» και αναφέρεται στο ρολό που διαδραμάτιζαν ακριβώς τα κτίσματα αυτά και όσοι τα επάνδρωναν. Οι καμινοβιγλάτορες σκοπό είχαν να «...ειδοποιούν το στρατηγό αλλά και τον άμαχο πληθυσμό των απειλούμενων περιοχών για επικείμενη εχθρική επίθεση. Ιδιαίτερη μέριμνα πρέπει να λαμβάνεται για τα σύνορα των αρμενικών θεμάτων, γιατί οι αρμένιοι βιγλάτορες συχνά παραμελούν τα καθήκοντα τους. Το έργο των καμινοβιγλατόρων ενισχύεται σ' αυτήν την περίπτωση από ομάδες τραπεζιτών, τους οποίους οι Αρμένιοι αποκαλούν τασιναρίους και αντιστοιχούν στους σύγχρονους κομάντος. Πρόκειται για ομάδες περίπου 10 ατόμων που προχωρούν σε αρκετή απόσταση μέσα στις εχθρικές περιοχές (στη Συρία και Κιλικία)

προκαλώντας διάφορες καταστροφές και επιδιώκοντας να συλλάβουν κάποιον εχθρό ως αιχμάλωτο...».

Πίνακας – Ζωγραφιά Βίγλας στο Μουσείο Τηλεπικοινωνιών (ΟΤΕ).

Βλέπουμε ότι η ονομασία καμινοβίγλες και καμινοβιγλάτορες είναι σε σαφή αντιδιαστολή προς τις απλές βίγλες (παρατηρητήρια) και τους βιγλάτορες που έχουν εντελώς άλλη υπηρεσία³. Ενώ συναντούμε και τη λέξη εκσηπλάτορες, που πιθανότατα ήταν οι προϊστάμενοι αξιωματικοί των καμινοβιγλατόρων. Φυσικά υπάρχει διαφοροποίηση σε σχέση με τις αρχαίες φρυκτωρίες και τους τότε φρυκτωρούς, που αφορά τόσο τη διοικητική διάταξη όσο και τα ίδια τα κτίσματα. Από στοιχεία που έχουμε, γνωρίζουμε π.χ. ότι οι καμινοβίγλες ως κατασκευές ήταν πολύ βελτιωμένες σε σχέση με τις φρυκτωρίες. Όπως ση μειώνει ο

Βίγλα της Ιθάκης, στην περιοχή Αγ. Ιωάννης.

Πορετσάνος μιλώντας για τον πύργο του Πύθιου της Θράκης, μια γνωστή καμινοβίγλα που διατηρείται ακόμη: «Από αυτό τον πύργο (κουλέ) μετονομάστηκε το Πύθιο από τους Τούρκους σε «Κουλελή – Μπουργκάς», που σημαίνει χωριό του Πύργου. Ήταν τριώροφος, περιτριγυρισμένος με τείχος περιφέρειας 200 μέτρων περίπου και δίδυμος όπως και τώρα φαίνεται. Στο αριστερό τμήμα του είχε στην κορφή του σκεπασμένες επάλξεις - παρατηρητήρια, στους κάτω

ορόφους του αίθουσες διαμονής της φρουράς και στο ισόγειο κρατητήριο. Με το δεξιό τμήμα του επικοινωνούσε με γέφυρα.

Από τα μεγάλα παράθυρα του κυρίως «φрукτωρίου – καμινοβιγλατορίου» ανταλλάσσονταν τα φωτεινά σήματα με την Ανδριανούπολη, την Πόλη κλπ. Στα διάφορα κάστρα είχαν μάλιστα εντοιχισμένους και πήλινους «τηλεφωναγωγούς» για να επικοινωνούν άμεσα και ευκολότερα οι φрукτωροί – παρατηρητές με τους διοικητές τους και να τους προειδοποιούν για εχθρικές επιδρομές ή στα νησιά για τις συχνότερες πειρατικές».

Η παραπάνω περιγραφή βυζαντινής καμινοβίγλας είναι από τις λίγες που διαθέτουμε και που αφορά την αρχιτεκτονική διαρρύθμιση μιας από αυτές. Οι περισσότερες περιγραφές αφορούν στο σύνολο των καμινοβιγλών ενός συστήματος. Πολύ ενδιαφέρουσα είναι η περιγραφή που κάνει ο άραβας γεωγράφος Al-Muqaddasi (έδρασε το 985 μ.Χ. περίπου) ενός δικτύου καμινοβιγλών της εποχής του στην περιοχή της Παλαιστίνης:

«Κατά μήκος των παραλίων κοντά στην πρωτεύουσα (Al-Ramlah) υπάρχουν παρατηρητήρια (Ribat), από τα οποία δίνονταν οδηγίες προς τα στρατεύματα³. Οι γαλέρες και τα πολεμικά πλοία των Ελλήνων έφταναν στα λιμάνια (της περιοχής) μεταφέροντας όσα είχαν αρπάξει από τους Μουσουλμάνους... Όταν

Κυκλικός Ελληνιστικός πύργος στη Σαμάρεια της Παλαιστίνης (Albright). Οι πύργοι αυτοί παρουσιάζουν αρκετή συγγένεια με τους πύργους που βρίσκονται στα νησιά των Κυκλάδων.

Όταν εμφανιζόταν κάποιο πλοίο, από τα παρατηρητήρια αυτά δινόταν αμέσως σύνθημα, ανάβοντας στον πύργο του παρατηρητηρίου μια λαμπρή φωτιά, αν ήταν νύχτα, ή αν ήταν ημέρα, πυκνό καπνό. Πάνω από κάθε σταθμό παρατήρησης, σ' όλο το μήκος της διαδρομής από την ακτή έως την πρωτεύουσα (Al-Ramlah), ήταν χτισμένοι, κατά διαστήματα, υψηλοί πύργοι, σε καθέναν από τους οποίους υπήρχε μια ομάδα ανδρών. Αμέσως μόλις αντιλαμβάνονταν το οπτικό σήμα του πύργου από το παρατηρητήριο της ακτής, οι άνδρες του επόμενου πύργου άναβαν το δικό τους, το ίδιο οι επόμενοι, ο ένας μετά τον άλλον. Έτσι, μ' αυτό τον τρόπο χρειαζόταν μόλις και μετά βίας μια ώρα ώστε να ηχήσουν οι σάλπιγγες στην πρωτεύουσα, να χτυπήσουν τα τύμπανα πάνω από τους πύργους της πολιτείας, καλώντας το πλήθος να συγκεντρωθεί και να ενημερωθεί για το μήνυμα».

Στη συνέχεια ο Άραβας αναφέρει τα (αραβικά) ονόματα των πύργων αυτών: Ghazzah, Maimas, Asqalan, (Ασκαλώνα), Mahuz (το Λιμάνι), Azdud, Yubna, Yafah (Χάιφα;) και Arsuz.

Από τα προηγούμενα αντιλαμβανόμαστε την ύπαρξη μιας πυκνής σειράς από παρατηρητήρια (βίγλες) και κατά διαστήματα, σε αποστάσεις κατάλληλες από άποψη ορατότητας, καμινοβίγλες, που ήταν υψηλοί πύργοι, χτισμένοι πολύ πιο πάνω από τους σταθμούς στους οποίους ήταν ενσωματωμένοι, και επανδρωμένες με ειδικό προσωπικό.

Από τα γνωστότερα συστήματα βυζαντινών καμινοβιγλών είναι αυτό που σχετίζεται με τον μεγάλο φιλόσοφο και μαθηματικό του 9^{ου} αιώνα, τον Λέοντα, που χρημάτισε και πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως. Ο Λέων ο Φιλόσοφος (ή Μαθηματικός), όπως έμεινε γνωστός, είχε δημιουργήσει ένα σύστημα παρατηρητηρίων για το οποίο δε γνωρίζουμε αν κατασκευάστηκε ακριβώς γι' αυτό το σκοπό ή αν προϋπήρχε, πάντως έμεινε γνωστό στην ιστορία σαν «οπτικός τηλεγράφος» του Λέοντα.

Το όλο σύστημα περιλάμβανε μια αλυσίδα από εννέα καμινοβίγλες, αρχής γενομένης από ένα σημείο στα βουνά του Ταύρου στην Κιλικία με κατάληξη στην Κωνσταντινούπολη, στο παλάτι του Φάρου (ή το ηλιακόν τον Φάρου). Σε κάθε καμινοβίγλα υπήρχαν παρατηρητές επιφορτισμένοι κυρίως με την, επί μονίμου βάσεως, παρακολούθηση του προηγούμενου φάρου στην αλυσίδα. Στην ανατολικότερη καμινοβίγλα η παρακολούθηση των Αράβων ήταν επαυξημένη. Στα δύο άκρα της αλυσίδας των παρατηρητηρίων, στο Λούλον ανατολικά, και στην Κωνσταντινούπολη δυτικά, υπήρχε από ένα ωρολόγιο, ένα είδος υδραυλικού μηχανισμού μάλλον ή κάτι παρεμφερές. Τα δύο αυτά ωρολόγια ήσαν κατά κάποιον τρόπο συγχρονισμένα και εφοδιασμένα με σήματα – σύμβολα που αντιστοιχούσαν σε αρκετά και διαφορετικά μηνύματα για την καθεμιά ώρα του ρολογιού.

Αναφορικά με τις τοποθεσίες των καμινοβιγλών αυτού του συστήματος έχουν γραφεί πολλά και αντιφατικά, κυρίως γύρω από το Λούλον, το ανατολικότερο σημείο του συστήματος και σχετικά με το αν, την εποχή του Μιχαήλ Γ' που έδωσε διαταγή να αχρηστευθεί ο ηλιακός του Φάρου, ήταν στα χέρια των Βυζαντινών ή όχι. Φαίνεται, πως το Λούλον ήταν στα χέρια των Βυζαντινών περίπου έως το 900 και παρέμεινε βυζαντινό οχυρό έως την τουρκική κατάκτηση του τον 11^ο αιώνα.

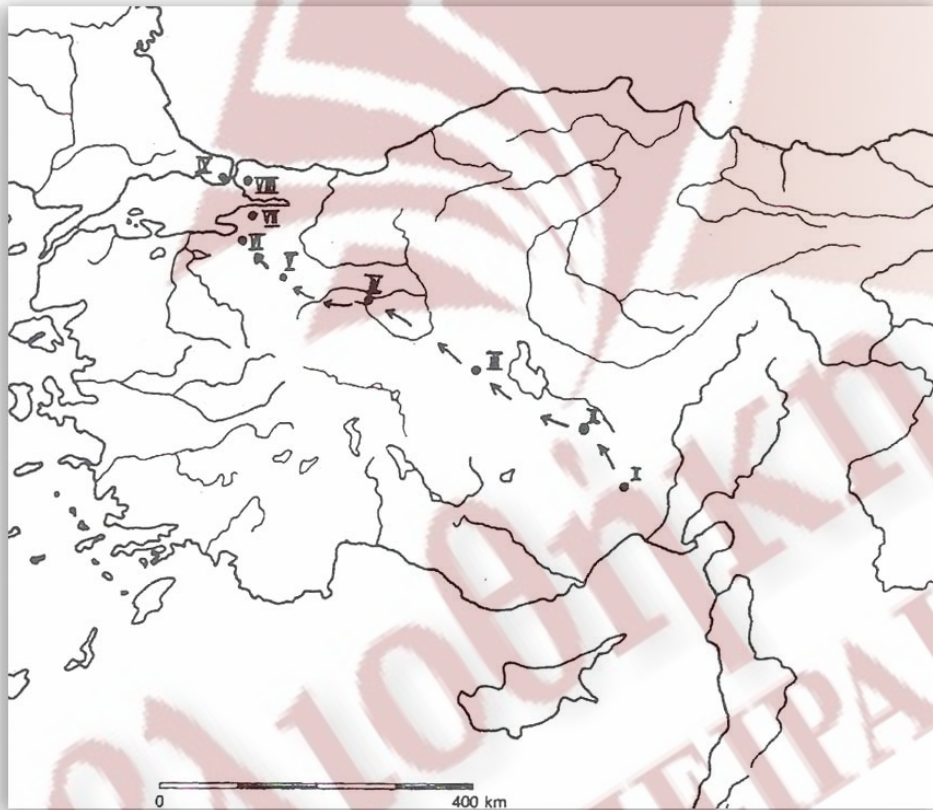
Όμως τα στοιχεία που παρατίθενται καθώς και η όλη διερεύνηση περιλαμβάνει και μια πρόσθετη.

Σύμφωνα με αυτή, την ίδια περίοδο του Μιχαήλ Γ΄ υπήρχε σε λειτουργία και ένα άλλο σύστημα προειδοποίησης, γεγονός που αν αληθεύει, σημαίνει δύο πράγματα: ή ο Μιχαήλ Γ΄ δεν ήταν τόσο επιπόλαιος όσο του προσάπτουν (οπότε πρέπει να διερευνήσουμε για ποιο λόγο τον κατηγορούν), ή ότι το σύστημα του Λέοντα είχε αχρηστευθεί. Πιθανότατα να υπήρχαν σε λειτουργία και τα δύο συστήματα, θα πρέπει να ήταν όμως πολυδάπανα, κάτι που δεν πρέπει να αγνοείται. Φυσικά θα ήταν εντελώς επιπόλαιο να ισχυριστεί κανείς ότι οι Βυζαντινοί είχαν εναποθέσει τις ελπίδες τους για έγκαιρη προειδοποίηση (των κινήσεων του εχθρού) μόνο στο σύστημα προειδοποίησης του Λέοντα κάθε άλλο μάλιστα, αλλά στην προκειμένη περίπτωση δε γνωρίζουμε όλες τις παραμέτρους του προβλήματος. Π.χ. ίσως επρόκειτο για το ίδιο σύστημα με άλλη ονομασία, αν και κάτι τέτοιο δεν υπονοείται από πουθενά. Τέλος, να θυμηθούμε ότι το σημαντικότερο σύστημα άμυνας ήταν ο βυζαντινός στρατός.

Το Λούλον, πρώτη καμινοβίγλα, βρισκόταν ανάμεσα στις Πύλες της Κιλικίας και τα Τύανα, βόρεια της Φωστινόπολης. Η δεύτερη καμινοβίγλα, το Αργαίον, (σημερινό Hassan Dagı) βρισκόταν σε ύψος 334 μ. πάνω από την πεδιάδα της Λυκαονίας, στα βορειοδυτικά του Λούλου και σε απόσταση 77 χλμ. από αυτό. Ήταν κτισμένη πάνω στο γνωστό βουνό Αργαίος (σημερινό Erciyas Dagı), ένα ηφαίστειο που υψώνεται περίπου 400 μ. πάνω από το επίπεδο της θάλασσας, όπως υποστηρίζει ο Koder, αλλά ο Ramsay διαφωνεί υποστηρίζοντας ότι το βουνό Αργαίος βρίσκεται σε λανθασμένη διεύθυνση, σε περιπτώσεις που κάποιο μήνυμα στελνόταν προς την Κωνσταντινούπολη. Η διάσταση απόψεων που προκύπτει οφείλεται στο γεγονός ότι στην περίπτωση μας, δηλαδή την αποστολή ενός φωτεινού σήματος, δεν έχει σημασία τόσο η διεύθυνση όσο η ορατότητα του σήματος. Πράγματι, όπως είναι γνωστό και από άλλες πηγές (Στράβων 12.27), το βουνό Αργαίος έχει διαφανή ατμόσφαιρα και φαίνεται καθαρά από τις δυο θάλασσες, τόσο από τον Εύξεινο Πόντο όσο και από τον κόλπο της Ισσού. Ουσιαστικά αυτές οι αντιφατικές τοποθετήσεις μπορούν να απαντηθούν μόνο μετά από επιτόπια έρευνα. Πάντως το βουνό Αργαίος παρέχει καταπληκτική θέα των

ορέων της Αντιταύρου στα ανατολικά και βορειοανατολικά και απ' το σημείο αυτό μπορούσε να γίνει αντιληπτή κάθε επιδρομή προς την Αρμενία.

Η τρίτη καμινοβίγλα δεν ήταν η Σάμος που αναφέρει ο Ψευδο-Συμεών, και μια απλή παρατήρηση επί χάρτου δείχνει σαφέστατα ότι έχει γίνει παρανόηση. Επρόκειτο για την Ίσαμο, μια βουνοκορφή στη δυτική έρημο, σε απόσταση 140 χλμ. προς το βόρειο άκρο της λίμνης Τάτα, απ' όπου το βουνό Αργαίος είναι ορατό ευκρινώς καθώς και η παρακείμενη πεδιάδα της Ταλισσού. Η τέταρτη καμινοβίγλα, το Αίγιλον, βρισκόταν στους λόφους νότια του ποταμού Τεμπρίς, κοντά στο

Οι θέσεις των καμινοβιγλών του τηλεπικοινωνιακού συστήματος του Λέοντα του Μαθηματικού και η πορεία που ακολούθησε το μήνυμα ώστε σε μία ώρα να διατρέξει απόσταση 670 χλμ. Από το Λούλον στο ηλιακόν του Φάρου στην Κωνσταντινούπολη (κατά Koder).

Δορύλαιο, σε απόσταση 160 χλμ. Η πέμπτη στο βουνό Μαμάς, σε απόσταση 110 χλμ. από την προηγούμενη, η έκτη στο βουνό Κύριζος, (σημερινό Katirli (Kurban) Dagi), σε απόσταση 70 χλμ., η έβδομη στο βουνό Μώκιλος (σημερινό Samanti Dagi), σε απόσταση 30 χλμ., η όγδοη στο λόφο του Αγίου Αυξεντίου (που απείχε 14 χλμ. από τη Χαλκηδόνα), σε απόσταση 50 χλμ. και, τέλος, η ένατη

καμινοβίγλα στο Ηλιακόν του Φάρου στην Κωνσταντινούπολη, σε απόσταση 33 χλμ. από την προηγούμενη. Η συνολική απόσταση που διέτρεχε το μήνυμα από το Λούλου έως την Κωνσταντινούπολη ήταν 670 χλμ. και οι σταθμοί αναμετάδοσης δεν έχουν λογικά ίση απόσταση ο ένας από τον άλλον επειδή σημασία δεν έχει η απόσταση αλλά η φωτεινότητα του σήματος.

Από τα στοιχεία που παρατέθηκαν προκύπτει ότι η άποψη του Lemerle πως σε όλες τις περιπτώσεις η απόσταση αναμετάδοσης δεν υπερέβαινε τα 100 χλμ., απόσταση ικανοποιητική για μιαν έγκαιρη και ευκρινή αναμετάδοση, δεν ευσταθεί.

Ενδιαφέρον είναι να γνωρίζουμε έως πότε χρησιμοποιούταν το σύστημα των καμινοβιγλών ή οπτικός τηλεγράφος του Λέοντα. Πιθανότατα η όλη κατηγορία προς τον Μιχαήλ Γ' να υπομνήσκει ότι το σύστημα γνώρισε πρόσκαιρη εγκατάλειψη, για να ξαναχρησιμοποιηθεί αργότερα, ή και να υπέστη κάποια τροποποίηση της λειτουργίας του. Στην υπόθεση αυτή σημαντικό ρόλο κατά τη Θ. Μπαζαίου έπαιξε η λεπτομερής μελέτη του Έπους του Διγενή Ακρίτα, του οποίου τη σύνθεση χρονολογούν στα 1071, κατά την εποχή περίπου της δυναστείας των Κομνηνών. Όπως σημειώνει, «Είναι επομένως δυνατόν να υποθέσουμε ότι κατά τον 11^ο – 12^ο αιώνα βρίσκεται ακόμα σε χρήση το σύστημα των φρυκτωριών, υπόθεση που ενισχύεται και από αρχαιολογικές μαρτυρίες, δηλαδή από ερείπια πύργων διάσπαρτων σε εδάφη της πρώην βυζαντινής αυτοκρατορίας».

4.2. ΛΕΙΤΟΥΡΓΙΑ ΤΩΝ ΚΑΜΙΝΟΒΙΓΛΩΝ ΤΟΥ ΛΕΟΝΤΑ

Οι καμινοβίγλες λειτουργούσανε όλο το εικοσιτετράωρο, με σαφή διαχωρισμό, ανάλογα αν ήταν ημέρα ή νύχτα, του υλικού που θα χρησιμοποιούσαν³. Για την νύχτα σίγουρα θα χρησιμοποιούσαν τα οπτικά σήματα, με τη χρήση λαμπρής φωτιάς από ξύλα ή νάφθα, τη δε μέρα μπορούμε να «επιλέξουμε» ανάμεσα στα σήματα με καπνό ή στα σήματα από αντανakλαστικά κάτοπτρα³.

Σχετικά με τη χρήση ξύλων ή νάφθας για την δημιουργία λαμπερής και έντονης φωτιάς για την αποστολή μηνυμάτων δεν υπάρχει δυσκολία αποδοχής του υλικού. Για τη γνωρίζουμε όλα τα στοιχεία που διέθεταν την εποχή εκείνη, αφού αυτή ταυτίζεται με την παρασκευή του υγρού πυρός. Η νάφθα λοιπόν (δηλ: το αργό πετρέλαιο) ήταν γνωστή κάτω από πολλές ονομασίες όπως **Μηδεΐας έλαιον, θαλάσσιον πυρ, υγρό πυρ, πολεμικόν πυρ, εσκευασμένον πυρ, σκευαστόν πυρ, ένυγρον πυρ, μηδικόν πυρ, δίουγρον πυρ** και μερικές άλλες ακόμη.

Πυρσοί, λεπτομέρεια από ένα από τα εκμαγεία του Μουσείου Τηλεπικοινωνιών.

Αυτό που έχει ενδιαφέρον να διερευνηθεί είναι η πιθανότητα τα οπτικά σήματα να μεταδίδονταν από κάτοπτρα ηλιακά ή κάτοπτρα που αντανακλούσαν σήματα φωτιάς. Αν δεχτούμε την ύπαρξη κατόπτρων, πρέπει αμέσως να αναρωτηθούμε αν γνώριζαν στο **Βυζάντιο** τα κάτοπτρα κάθε μορφής, ακόμη αν τα γνώριζε ο ίδιος ο **Λέων**. Από τα στοιχεία που υπάρχουν τα κάτοπτρα ήταν κτήμα των Βυζαντινών και έχουμε τρεις γνωστές περιπτώσεις όπου γίνεται σαφής αναφορά στα πειράματα του **Αρχιμήδη** και την πυρπόληση *ρωμαϊκών πλοίων* από τον ίδιο με εμπρηστικά κάτοπτρα στη διάρκεια της πολιορκίας των Συρακουσών το 212 π.χ.

Εκ διαμέτρου ο Pattenden σημειώνει ότι ο Aschöff «έχει σίγουρα δίκιο λέγοντας ότι η κατασκευή κάτοπτρου τον 9ο αιώνα δεν ανταποκρινόταν στις προδιαγραφές του 19ο αιώνα, αλλά φαίνεται να μην γνώριζε ότι στην αρχαιότητα ο Φάρος της Αλεξάνδρειας, για παράδειγμα, ήταν εφοδιασμένος με ένα ανακλαστικό κάτοπτρο. Δεν υπάρχει λοιπόν λόγος να μην υποθέσουμε ότι δεν μπορούσαν οι **Βυζαντινοί** να έχουν κάνει το ίδιο είτε χρησιμοποιώντας τον ήλιο ως πηγή φωτιάς είτε να ενισχύσουν το οπτικό σήμα». Ο Daumas είναι εξαιρετικά

σαφής υποστηρίζοντας ότι οι Βυζαντινοί έκαναν χρήση ενός αρχαίου συστήματος τηλεπικοινωνιών με το όνομα «ηλιογράφος», που στηριζόταν στην αναμετάδοση φωτεινών οπτικών σημάτων, αντανακλώμενων πάνω σε ασπίδες.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

5.1. ΟΙ ΠΥΡΓΟΙ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Ο πύργος της ανατολικής πλευράς του Χειμάρρου της Νάχου. Στο δεξιό άκρο διακρίνονται οι διαβρώσεις της επιφάνειας του μάρμαρου.

Είναι πράγματι γεγονός ότι διασώζονται σήμερα πολλά από αυτά τα κτίσματα που τα γνωρίσαμε ήδη ως φρυκτωρίες και καμινοβίγλες, τα οποία πιθανότατα είχαν και κάποιες άλλες ονομασίες που μας διαφεύγουν³. Και είναι ουσιαστικό να γνωρίζουμε ότι η χρήση αυτών των κτισμάτων συνεχίστηκε ακόμη και μετά τους βυζαντινούς χρόνους, στη διάρκεια της Φραγκοκρατίας και Τουρκοκρατίας, σχεδόν έως τους μετεπαναστατικούς χρόνους του 1821-28.

Είναι ίσως γνωστή η πληροφορία του Καμπούρογλου ότι «...οι Αθηναίοι, κατά τους δυστυχείς χρόνους δια φρυκτωριών ειδοποιούντο προς άμυναν από τε των ανά πάσαν λεύγαν φρυκτωρικών σταθμών και από του μεγαλύτερου τοιούτου, του «Torre del Fuoco» ως την ονομάζει ο Guilletiere»³. Παρόμοιο σύστημα ταχείας επικοινωνίας υπήρχε μεταξύ Τρικάλων και Λάρισας, ένα καθαρά μεσαιωνικής περιόδου, από άποψη χρονολόγησης, μεταξύ Θερμοπυλών και Θηβών, όπου η μεγαλύτερη απόσταση δύο φρυκτωριών έφτανε τα 88 χλμ., και, τέλος, ένα παρεμφερές σύστημα προστάτευε το Negroponte (σημ. Χαλκίδα), που αποτελούσε πρωτεύουσα της βενετοκρατούμενης

Εύβοιας. Και αυτό το τελευταίο σύστημα ανάγεται στη μεσαιωνική περίοδο, χρονολογούμενο μετά το 1204.

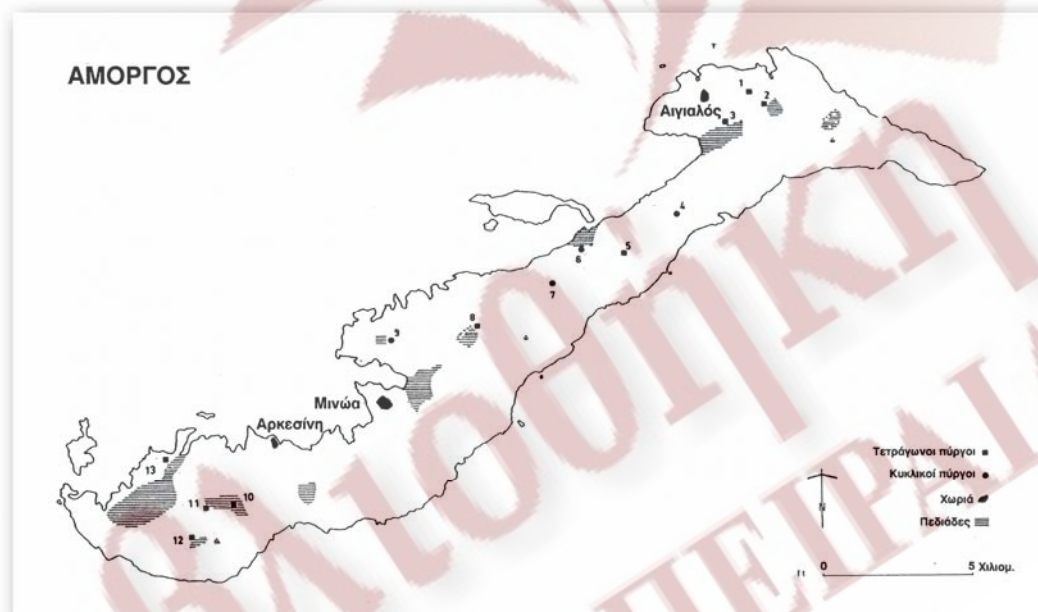
Εκεί όμως που τα συστήματα αναμετάδοσης οπτικών σημάτων αφθονούν είναι

Παρατηρητήριο φρουκτωρία στη Σέριφο, κυκλικής μορφής.

ο αιγαιακός νησιωτικός χώρος, στον οποίο συναντούμε πληθώρα κτισμάτων, πολλά από τα οποία έχουν μελετηθεί και καταγραφεί. Τα κτίσματα αυτά συναντώνται και στα ηπειρωτικά, κυρίως σε επίκαιρες θέσεις, καθώς και στα παράλια, κυρίως στα νησιά, και ως εκ τούτου ονομάστηκαν «Πύργοι του Αιγαίου» συμβάλλοντας στην ονομασία αυτή τόσο μεγάλο μέγεθος τους, όσο και οι τεράστιες βάσεις πάνω στις οποίες εδράζονται. Εκεί που ιδιαίτερα εντοπίζεται πυκνότερη παρουσία τέτοιων κτισμάτων είναι στις Κυκλάδες και η κατασκευή τους ανάγεται σ όλες τις χρονικές περιόδους, αρχαία, βυζαντινή και φράγκικη. «Οι πύργοι ούτοι, ως εκ της γεωγραφικής τάξεως της κατ' αποστάσεις διαδοχής αυτών και εκ της τοπογραφικής διαμορφώσεως των θέσεων, εφ ων ήγειροντο, σαφώς καταφαίνεται, δεν έχρησίμευον ως φάροι, αλλά ως αμυντικοί και σκοπιωρικοί σταθμοί, τινές δε τούτων ως φρουκτωρία»³.

Από τα στοιχεία που παραθέτει ο Λυκούδης είναι φανερό ότι τα κτίσματα αυτά, οι Πύργοι του Αιγαίου, έχουν ελκύσει το ενδιαφέρον πολλών ερευνητών, παλαιών και σύγχρονων, με αποτέλεσμα να έχουμε μια ικανοποιητική χαρτογραφία των περιοχών στις οποίες βρίσκονται. κατ' αρχήν στις **Βόρειες Σποράδες** τους συναντούμε στη Θάσο, τέσσερις τον αριθμό, άλλους τόσους στη Σκόπελο, έναν στην **Σκιάθο** και έναν στη Σκύρο⁵. Στο Νότιο Αιγαίο συναντούμε έναν στην Άνδρο, ίσως και τον πιο γνωστό από όλους (πρόκειται για τον πύργο του Αγίου Πέτρου, για τον οποίο αναφέρω εκτεταμένα στοιχεία παρακάτω), δύο στην Τήνο, (ο πρώτος ονομάζεται «Ληνικά» ή «Φλακή» και βρίσκεται ανάμεσα στα χωριά Άβυδος και Καρδιανή, ο δεύτερος αποκαλείται «Πύργος της Κόρης» και βρίσκεται βόρεια του χωριού Κελλιά), δύο στην Κέα, δύο στη Σέριφο, από έναν στην Κύθνο και τη Νάξο. Μεγάλο αριθμό πύργων διαθέτει η Σίφνος, περισσότερους από 12, εκ

Η Αμοργός έχει πολλές φρουκτωρίες που δεν γνωρίζουμε την ακριβή τους χρονολόγηση. Έχουν επισημανθεί πάντως σε αρκετά σημεία του νησιού, με κυκλικό ή ορθογωνικό σχήμα, όπως φαίνονται στον χάρτη. 1. Άγιος Στέφανος, 2. Ταξιάρχης, 3. Άγιος Γεώργιος, 4. Εξωμεριά, 5. Ασφοδιλίτης, 6. Άγιος Παύλος, 7. Ρίχθη, 8. Τερλάκη, 9. Βίλια, 10. Αγία Τριάδα, 11. Πύργος του Γιακουμή, 12. Πυργί, 13. Μαύρη Μύτη.

των οποίων ο ένας είναι πολύ μεγάλων διαστάσεων, 12 επίσης στην Αμοργό, ένας υπάρχει στην Αστυπάλαια και, τέλος, 4 στην Αίγινα. Σε πρόσφατη συλλογική έρευνα για τις Κυκλάδες δημοσιεύεται χάρτης της Αμοργού όπου εμφανίζονται όλοι οι επ' αυτής πύργοι και άλλες οχυρωματικές θέσεις.

Στο χάρτη αυτόν τα κτίσματα αριθμούνται σε 13 και η μορφή τους είναι άλλοτε ορθογώνια και άλλοτε κυκλική. Αν και οι αποστάσεις που μεσολαμβάνουν είναι πολύ μικρές, μικρότερες από 5 χλμ., πιστεύω ότι δεν υπάρχει κάποια απορία γι' αυτό δεδομένου ότι δεν προσδιορίζεται ποια και πόσα από αυτά ήταν απλά παρατηρητήρια ή βίγλες και ποια φρυκτωρίες ή καμινοβίγλες. Είναι πάντως εμφανής η περίοπτη θέση αυτών των κτισμάτων.

Ο πύργος της Αγίας Τριάδας της Αμοργού. Πιθανότατα πρόκειται για ερείπια τηλεπικοινωνιακού πύργου.

Ο κυκλικός πύργος του Αγίου Πέτρου στην Άνδρο είναι, από τα πιο αξιοθέατα μνημεία αυτού του είδους που διασώζονται στο Αιγαίο, για το οποίο έχουμε συχνές αναφορές αλλά κανένα ενδιαφέρον δεν έχει εκδηλωθεί για τη διάσωση του. Βρίσκεται τρία περίπου χιλιόμετρα βορειοανατολικά από το Γάβριο και διακρίνεται από μεγάλη απόσταση λόγω του ύψους του. Έχει τεράστια μεγαλιθική βάση, της οποίας η διάμετρος φτάνει τα είκοσι ένα μέτρα και το ύψος της τα τέσσερα μέτρα. Το συνολικό ύψος του πύργου φτάνει (σήμερα) τα είκοσι μέτρα και μάλλον διέθετε περισσότερους από πέντε ορόφους, αφού τόσα στοιχεία

προκύπτουν από την έρευνα των εσωτερικών του τοιχωμάτων. Γενικά πρόκειται για πολύ ενδιαφέρουσα κατασκευή.

Το κτίσμα αυτό χρονολογήθηκε στους μυκηναϊκούς χρόνους, κυρίως από τη μελέτη της κυκλώπειας βάσης του, ενώ άλλοι το χρονολογούν στη βυζαντινή περίοδο. Απροσδιόριστη παραμένει και η χρήση του, όμως περισσότερα είναι τα στοιχεία που συγκλίνουν στο να ήταν μια φρουκτωρία παρά οτιδήποτε άλλο. Όπως σημειώνει η Briton, «Δεν γνωρίζουμε για ποιο σκοπό κτίστηκε ο πύργος. Είναι πολύ μακριά από τη θάλασσα για φάρος και πολύ μικρός για να είναι κάστρο. Ίσως χρησίμευε για να στέλνει και να λαβαίνει οπτικά σήματα. Είναι πιο πιθανό να χρησίμευε και ως καταφύγιο από τους πειρατές και διαφύλαξη σιτηρών ή μεταλλευτικών αποθεμάτων».

Η άποψη του πύργου του Αγίου Πέτρου της Άνδρου, με το πάνω μέρος του διαμορφωμένο σε επάλξεις, σύμφωνα με τον V. LALOUX.

5.2. ΓΙΑ ΤΟΝ ΚΥΚΛΙΚΟ ΠΥΡΓΟ ΤΗΣ ΑΝΔΡΟΥ

Ο πύργος του Αγίου Πέτρου της Άνδρου.

«Ο πύργος του Αγίου Πέτρου είναι κυκλικός και στηρίζεται πάνω σε κυκλική βάση, η οποία έχει περιφέρεια λίγο μεγαλύτερη από 21 μέτρα και προεξέχει περίπου 90 εκατοστά από τη βάση του ίδιου του πύργου. Το θεμέλιο αυτό, περίπου 1,20 μέτρα ψηλό, χτισμένο από κολοσσιαίους λίθους, μήκους 2,80-3,50 μέτρων και πάχους 1 περ. μέτρου, είναι ένα καλό πάχος, κατ' εκτίμησιν για παρόμοιες θεμελιώσεις³. Το θεμέλιο αυτό ανήκει στο είδος που

αποκαλούμε πελασγικό, αν και ο πύργος που χτίστηκε από πάνω του έχει πιο προχωρημένο ρυθμό, με τους βράχους του προσεκτικά λειασμένους εξωτερικά, ενώ στα ανώτερα πατώματα οι σμιλεύσεις είναι εντονότερες.

»Η είσοδος βρίσκεται στη νότια πλευρά και πάνω από αυτήν υπάρχουν τρία παράθυρα εκτός αυτού ο πύργος έχει τρία ακόμη παράθυρα ή ανοίγματα, πιθανότατα για την εκτόξευση βλημάτων. Η πόρτα είναι ασυνήθιστα παράξενη, εκτεινόμενη ύψος μόλις 1,40 μ. περίπου, σχηματιζόμενη από τέσσερις τεράστιους λίθους, δύο από τους οποίους σχηματίζουν τις παραστάδες της εισόδου ενώ οι άλλοι δύο αποτελούν το κατώφλι και το υπέρθυρο και το σύνολο δίνει την εντύπωση ότι μοιάζει με μία από τις εισόδους του Θησαυρού του Ατρέα στις Μυκήνες, αλλά σε μικρογραφία. Το φάρδος της εισόδου είναι περίπου ένα μέτρο και οι λίθοι του κατωφλίου και του υπέρθυρου είναι ακόμα φαρδύτερες προεκτεινόμενες και από τις δύο πλευρές έτσι ώστε να σχηματίζουν ένα υποστήριγμα. Οποιοσδήποτε εισερχόταν απ αυτή την είσοδο έπρεπε φυσιολογικά να σταματήσει να προχωρά (λόγω ύψους) και αν το έκανε θα έπρεπε κατά συνέπεια να κοιτά προς τα κάτω. Όταν θα έμπαινε στο εσωτερικό κυκλικό δωμάτιο θα ξαφνιαζόταν μη βλέποντας κάποια σκάλα που να οδηγεί πάνω, προς τα υψηλότερα πατώματα, όμως εξετάζοντας και πάλι την είσοδο θα ανακάλυπτε στην οροφή της χαμηλής και φαρδιάς εισόδου μια οπή σαν καπνοδόχο, που δίνει απάντηση σε δύο υποθέσεις. Πρώτον, εάν κάποιος εχθρός, απληροφόρητος σχετικά με την κατασκευή του πύργου, προσπαθούσε να εισβάλει σ' αυτόν, μπορούσε εύκολα να προσβληθεί όταν θα έφτανε κάτω από αυτό το άνοιγμα, εφόσον θα βάδιζε αργά και, δεύτερον, το άνοιγμα εξυπηρετούσε ως σκάλα προς

Ο τηλεπικοινωνιακός πύργος (φρυκτωρίο) της Άνδρου, γνωστός και ως πύργος του Αγίου Πέτρου. Ένα από τα ωραιότερα σωσμένα έως σήμερα παρόμοια κτίσματα, το οποίο καταρρέει εγκαταλειμμένο.

το πρώτο πάτωμα, στο οποίο αναρριχόταν από προεξέχοντες λίθους, στηρίγματα που υπήρχαν στην αριστερή πλευρά. Αυτή η παράξενη καμινάδα – κλίμακα είναι κατασκευασμένη στο πάχος του τοίχου επιτρέποντας την είσοδο σ' ένα μόνο άτομο τη φορά και δεν οδηγεί πιο πάνω από το πρώτο πάτωμα.

»Το κυκλικό δωμάτιο στο οποίο εισάγει αυτή η είσοδος έχει διάμετρο πέντε περίπου μέτρων και έχει θολωτή οροφή έτσι ώστε να νομίζει κάποιος ότι το εσωτερικό τμήμα του εξωτερικού τοίχου συγκλίνει βαθμιαία προς τα πάνω προς ένα σημείο, μοιάζοντας με την οροφή του Θησαυρού του Ατρέα, υποβασταζόμενη από υπερκείμενους λίθους, ενώ η κορυφή σχηματίζεται από προεξέχουσες λίθινες πλάκες [εκφορικό σύστημα]. Οι τοίχοι στο εσωτερικό είναι λείοι και στην απέναντι πλευρά από την πόρτα υπάρχουν δύο κόγχες, δια μέσου των οποίων μια μικρή ποσότητα φωτός εισχωρεί στο δωμάτιο εξωτερικά οι κόγχες αυτές μοιάζουν με απλές οπές, αλλά εσωτερικά αναπτύσσονται σε ένα τριγωνικό σχήμα καθώς διαπερνούν το πλάτος του τοίχου³.

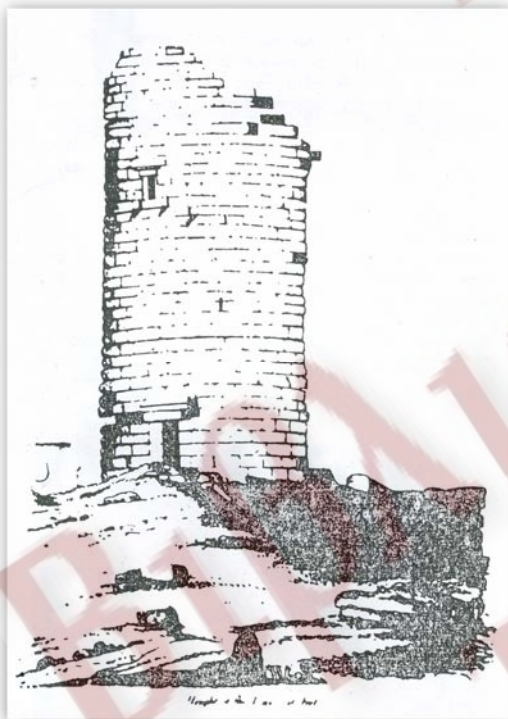

Παράθυρο του πύργου του Αγίου Πέτρου.

»Αναρριχώμενος τη σκάλα της καπνοδόχου συναντάς το δεύτερο πάτωμα, το οποίο έχει δημιουργηθεί ακριβώς πάνω από τον τρούλο της θολωτής οροφής του πρώτου πατώματος. Από εδώ ξεκινά μια σπειροειδής σκάλα που οδηγεί προς το υψηλότερο πάτωμα, από την οποία έχουν απομείνει μόνο είκοσι πέντε σκαλοπάτια, κατασκευασμένα από παχείς βράχους στερεωμένους στο εξωτερικό τείχος προεξέχοντας ένα περίπου μέτρο προς το εσωτερικό σ' απόσταση κοντινή από τα σκαλοπάτια υπάρχουν κόγχες που παρέχουν τον αναγκαίο φωτισμό. Έως την κορυφή του πύργου υπήρχαν έξι πατώματα αλλά δίχως κάποια κινητή σκάλα ήταν αδύνατο να πλησιάσω την κορυφή. Ένα παράθυρο πάνω από την πόρτα της εισόδου, ίδιο σε μέγεθος με αυτήν, φωτίζει το δεύτερο πάτωμα και στους τοίχους υπάρχουν οπές στις οποίες πιθανότατα τοποθετούνταν τα δοκάρια που σχημάτιζαν τα διάφορα πατώματα. Ο εσωτερικός τοίχος του πύργου από την κορυφή προς το κάτω μέρος έχει κατασκευαστεί από πολύ μικρότερες πέτρες από εκείνες του

εξωτερικού τοίχου, και είναι καλά προσαρμοσμένες μεταξύ τους με κονίαμα. Από όσο μπόρεσα να δω δεν υπάρχουν ίχνη στέγης. Πάνω από το παράθυρο του δεύτερου πατώματος υπάρχει ένα μικρότερο και πάνω από αυτό ένα μεγαλύτερο. Αριστερά του τελευταίου υπάρχει μια μεγάλη λίθινη πλάκα, εντοιχισμένη, σαν προστασία του παραθύρου και, τέλος, υπάρχουν δύο επί πλέον παράθυρα, το ένα πάνω από το άλλο, που ανήκουν στα ανώτερα πατώματα. Στον εξωτερικό τοίχο του κτίσματος υπάρχουν τέσσερις ορθογώνιες αβαθείς εγκοπές που τον διατρέχουν από την κορυφή έως κάτω, οι οποίες με μια πρώτη ματιά μοιάζουν να περιείχαν υδραγωγούς από την κορυφή του πύργου, όμως οι εγκοπές είναι πολύ προσεκτικά κατασκευασμένες για κάτι παρόμοιο. Πιθανότατα εξυπηρετούσαν στρατιωτικούς σκοπούς για τους οποίους σήμερα δε γνωρίζουμε το παραμικρό».

5.3. Ο ΑΡΧΑΙΟΕΛΛΗΝΙΚΟΣ ΠΥΡΓΟΣ ΤΟΥ ΧΕΙΜΑΡΡΟΥ ΣΤΗ ΝΑΞΟ

Σκαρίφημα του πύργου του χειμάρρου της Νάξου.

Στο νοτιοανατολικό τμήμα της Νάξου, βρίσκεται ένας **αρχαιοελληνικός πύργος**, όπου η θέση που βρίσκεται καλείται «χειμάρρος»⁶.

Ο πύργος που βρίσκεται στην κορυφή ενός μικρού λόφου, έχει μια απλούστατη και καθαρά γεωμετρική κατασκευή. Είναι ένας κύλινδρος χωρισμένος εσωτερικά σε τέσσερις ορόφους, που επικοινωνούν μεταξύ τους από μια σκάλα πακτωμένη στην εξωτερική του λιθοδομή. Καμιά εσωτερική διαίρεση, κανένα ιδιαίτερο δεν φαίνεται να υπήρξε στο εσωτερικό του.

Η απλότητα αυτής της κυλινδρικής μορφής, τόσο εύκολη στην σύλληψη της και στην κατασκευή της, είναι και το μόνο που μπορεί να εξηγήσει γιατί τέτοιοι κυλινδρικοί πύργοι δημιουργήθηκαν

από την Αρχιτεκτονική πολλών λαών που μεταξύ τους δεν είχαν ποτέ καμία επικοινωνία.

Η είσοδος του Πύργου ήταν μία, προσανατολισμένη προς το μέρος του νότου, με πλάτος 1,22 m. Εξωτερικά τελείως απλή και ακόσμητη, είχε ένα μικρό γείσο, ορθογωνικής τομής, ύψος 0,18 m, εφοχής 0,14 m και μήκους 2,18 m. Το υπέρθυρο της πόρτας ήταν διπλό, από δύο μαρμάρινους ογκολίθους, με διαστάσεις 1,88 X 0.51 X 0.51 (εσωτερικό). Η θέση της εισόδου του πύργου στα νότια οφείλεται φυσικά σε λόγους καλύτερου προσανατολισμού, παρατηρείται δε και στον πύργο του Αγίου Πέτρου της Άνδρου και στους πύργους της Σίφνου⁶.

Το ύψος της πόρτας, που σήμερα είναι μικρότερο, απ' την υπερύψωση του εδάφους που δημιουργήθηκε από σωρούς μαρμάρινων θραυσμάτων, κι αντιστοιχεί σε τέσσερις (3η – 6η σειρά) των εξωτερικών μαρμάρινων ογκολίθων, φαίνεται ότι παλαιότερα ήταν μεγαλύτερο, με ύψος γύρω στα δύο μέτρα, καταλαμβάνοντας και το ύψος της δευτέρας στρώσεως των ογκολίθων. Απ' τα στοιχεία αυτά μάλιστα μπορούμε να καταλήξουμε στο πιθανότατο συμπέρασμα, ότι το δάπεδο του ισόγειου του πύργου ήταν υπερυψωμένο σε σχέση με το έδαφος κατά το ύψος της πρώτης στρώσεως των μαρμάρων, περίπου 40 cm.

Προς το μέρος του νότου και περίπου στην ίδια κατακόρυφο με την είσοδο του πύργου ήταν και το μοναδικό παράθυρο του. Το παράθυρο αυτό αντιστοιχεί στην 28η και 29η μαρμάρινη στρώση και το υπέρθυρο του, που χαρακτηρίζεται από το ίδιο, ορθογωνικής τομής, απλό μαρμάρινο γείσο, αντιστοιχεί στην 30η σειρά και άνηκε στον τρίτο όροφο του πύργου.

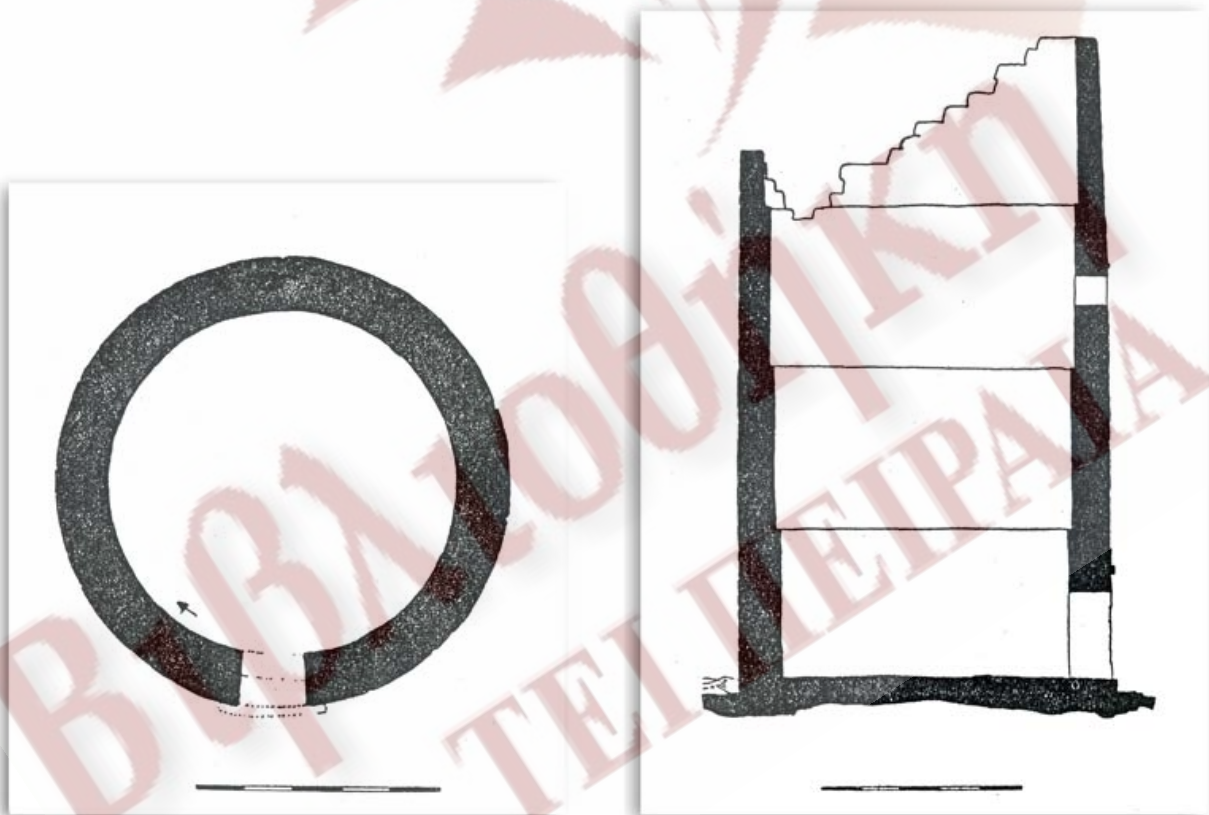
Η εξωτερική διάμετρος του πύργου είναι 9,15 m και η εσωτερική του στο ισόγειο 7,05 m. Στους άλλους ορόφους η διάμετρος του πύργου μεγάλωνε εσωτερικά κατά περίπου 20cm, γιατί από όροφο

Πολεμίστρα του πύργου του χειμάρρου της Νάξου.

σε όροφο η εξωτερική λιθοδομή μικραίνει κατά 10 m, δημιουργώντας εσωτερικά μια πατούρα για την έδραση των πατωμάτων των ορόφων. Ο τρόπος κατασκευής, ο απλούστερος αναμφισβήτητα στην κατασκευή του και λογικός από στατική άποψη άλλωστε, δεδομένου ότι από όροφο σε όροφο τα βάρη μικραίνουν, χαρακτηρίζει όχι μόνο αρχαιοελληνικές κατασκευές, αλλά είναι γνωστός και από οικοδομήματα των Βυζαντινών, όπως είναι γνωστό ότι εφαρμόστηκε και στον Ναό του Σολομώντα (969 – 962 π.χ.)⁶.

Η από όροφο σε όροφο επικοινωνία γινόταν από μια μαρμάρινη σκάλα, πρόχειρα μάλλον λαξευμένη και πακτωμένη στη εσωτερική παρειά της λιθοδομής του πύργου. Ο τρόπος αυτής της κατασκευής των κλιμάκων, που σήμερα ευρύτατα χρησιμοποιείται, είναι γνωστός κι από τις μικρές κατασκευές της Ελληνικής Λαϊκής αρχιτεκτονικής.

Κάτοψη και Τομή της Βίγλας του Χειμάρρου στην Νάχο.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

6.1. Η ΝΗΣΟΣ ΣΚΙΑΘΟΣ

I. ΟΝΟΜΑΣΙΑ

Η Σκιάθος είναι ένα από τα νησιά των Βορείων Σποράδων και βρίσκεται στο Αιγαίο πέλαγος, της Εύβοιας και ανατολικά της Μαγνησίας και του Πηλίου. Τα άλλα νησιά των Βορείων Σποράδων είναι η Σκόπελος (η αρχαία Πεπάρηθος), η

Χάρτης της Σκιάθου.

Αλόνησος (η αρχαία Ίκος), η Σκύρος και μερικά ακατοίκητα σήμερα μικρά νησιά ,από τα οποία είναι το Πελαγονήσι ή Κυρά Παναγιά, το Ξηρό ή Περιστερά, τα Σκάντζουρα, τα Γιούρα, το Πιπέρι και η Ψαθούρα.

Έχει ανατολικά το νησί Σκόπελος σε απόσταση 6 περίπου μίλια, στο δυτικό μέρος τη χερσόνησο της Μαγνησίας, και κυρίως τη Σιπιάδα άκρα, από την οποία

απέχει 16 μίλια και προς το βόρειο μέρος βλέπει την τρικυμισμένη θάλασσα του Θερμαϊκού κόλπου και απέχει από τη Θεσσαλονίκη 95 μίλια.

Όλοι οι αρχαίοι γεωγραφικοί και ιστορικοί αναφέρουν, ότι η Σκιάθος βρίσκεται στο σύμπλεγμα των νησιών που υπάρχει μπροστά στη Μαγνησία και την Εύβοια και στα όρια του Θερμαϊκού κόλπου. Έτσι απέναντι στη Θεσσαλονίκη την ο Ηρόδοτος :«Ο δε ναυτικός Ξέρξω στρατός ορμώμενος εκ θέρμης πόλιος παρέβαλε νηύσι τήσι άριστα πλεούσησι δέκα ιθύ Σκιάθου».

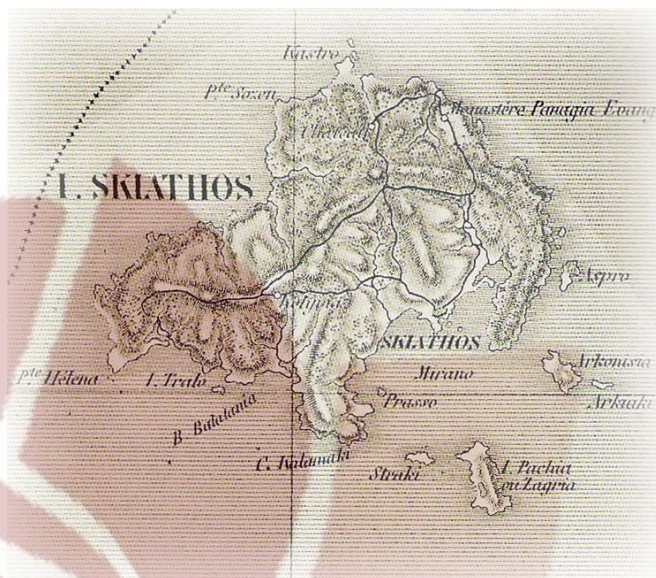
Κοντά στη Μαγνησία και Θεσσαλία την τοποθετούν ο Αππιανός ο Αλεξανδρείας, ο Απολλώνιος ο Ρόδιος, καθώς και ο Στράβων. Στο Αιγαίο Πέλαγος κοντά στην Εύβοια την τοποθετούν ο Σκύλαξ ο Κορυανδέας ,ο Σκύμνος ο Χίος και το λεξικό Σουΐδας. Και μπροστά από τη Μακεδονία και τον Άθωνα την τοποθετούν ο Πλίνιος ο πρεσβύτερος και ο Πτολεμαίος. Μόνο ο Ησύχιος ο Αλεξανδρινός περιλαμβάνει τη Σκιάθο στα νησιά των Κυκλάδων και ο λατίνος γεωγράφος Πομπώνιος Μέλα γράφει, ότι βρίσκεται κοντά στη Θράκη.

Παλαιά φωτογραφία του νησιού.

Από τα αρχαιότατα χρόνια μέχρι σήμερα το νησί ονομαζόταν πάντοτε Σκιάθος. Έτσι το ξέρουν όλοι οι παραπάνω Έλληνες και λατίνοι γεωγράφοι. Με το ίδιο όνομα αναφέρουν το νησί στη Βυζαντινή περίοδο ο γραμματικός Ιεροκλής στο «Συνέκδημό» του, ο Στέφανος Βυζάντιος στο γεωγραφικό του λεξικό «Εθνικά» και ο Κωνσταντίνος Πορφυρογέννητος στο περί «Θεμάτων» έργο του.

Και οι νεότεροι επίσης ξένοι ιστορικοί συγγραφείς, όπως ο A.Mauroceni το 1623, ο G.Brussoni το 1683, ο B. Nani το 1720, καθώς και όλοι οι ξένοι περιηγητές που έγραψαν για τη Σκιάθο, το ίδιο όνομα δίνουν στο νησί. Μόνο στους ναυτικούς χάρτες αναφέρεται ως Sciatti kai Sciatta.

Αλλά από ποια αιτία ονομάστηκε έτσι το νησί ; Μερικοί είπαν, ότι η ονομασία του οφείλεται στη σκιά του όρους Άθωνα με τον οποίο γειτονεύει. Έτσι και ο Καισάριος Δαπόντε ,Σκοπελίτης λόγιος του ΙΗ' αιώνα, γράφοντας για το Άγιο Όρος, τον Άθωνα, αναφέρει :

«Ο ίσκιος του τόσο μακρύς ,εώς την Λήμνο φθάνει, περνά δε και τη Σκόπελο και την Σκιάθο πιάνει και διά τούτο Σκιάθος η νήσος ωνομάσθη, ότι από τον ίσκιο του πολλάκις εσκεπάσθη».

Ο Επιφάνειος Δημητριάδης επίσης, Σκιαθίτης διδάσκαλος του Γένους που έζησε στα τελευταία χρόνια της δουλείας στην Επανάσταση, σημειώνει ότι ονομάσθηκε έτσι το νησί «ίσως από της σκιάς του γειτνιαζοντος όρους Άθως». Και οι συγγραφείς της «Νεότερης Γεωγραφίας »Δανιήλ Φιλιππίδης και Γρηγόριος Κωσταντάς το 1791 γράφουν ,ότι «το όνομα παλαιότατο και έχει τη παραγωγήν του από το Σκιά Άθω, επειδή στην ισημερινή ανατολή του ηλίου σκιάζεται από αυτόν». Την ίδια γνώμη έχει και Άγγλος περιηγητής H.Holland, ο οποίος γράφει, ότι

«το όνομα Σκιάθος προέρχεται από το γεγονός, ότι κατά την ανατολή του ηλίου η σκιά του όρους Άθωνα απλώνεται πέρα από τη θάλασσα και φθάνει μέχρι το νησί».

Άλλη εξήγηση, ότι η ονομασία του νησιού έχει σχέση με τη σκιά του Άθωνα , ανταποκρίνεται σε λαϊκή ετυμολογία του ονόματος και δεν είναι αξία λόγου.

Ο Ανδρέας Μουστοξύδης έπειτα το 1831, στις Συμπληρωματικές του Σημειώσεις στην Ιστορία της νήσου Σκιάθου του Επιφ. Δημητριάδη, έγραψε, ότι «το όνομα της Σκιάθου δύναται να παραχθεί εκ του Σκιά, πολίχνιον Ευβοίας» και αιτιολογεί τη γνώμη του με την παρατήρηση, ότι «ημείς εξεύρομεν ότι μετά τους Πελασγούς κατώκησαν την νήσον οι Χαλκιδείς έθνος της Ευβοίας».

Αλλά και η γνώμη αυτή δε φαίνεται ορθή. Δεν γνωρίζουμε, αν κατά την εποχή εκείνη υπήρχε στην Εύβοια πολίχνη που να ονομαζόταν Σκιά, καθώς επίσης αν από την πολίχνη αυτή ξεκίνησαν οι Χαλκιδείς ,οι οποίοι ήρθαν να κατοικήσουν το νησί, έπειτα από την ερείμωση του που αναφέρει ο Σκύμνος.

Και ο Σκιαθίτης γυμνασιάρχης Γεώργιος Αποστολίδης στην ανέκδοτη ιστορία του «Τα περί της νήσου Σκιάθου» σημειώνει τα εξής «Δυνάμεθα, μεγάλη πιθανότητα, ειπείν πρώτην αιτίαν του καλείσθαι την νήσον Σκιάθον αυτήν την φύσιν του τόπου γενέσθαι. Πάντα γαρ τα μέρη ταύτης δάσει φύσει κομώνται και κατάφυτα, όντα σκιάζει αυτήν. Σκίαθος άρα, εκ του Σκιά-θος κατά το πλήθος, ουδέν άλλο δηλοί η τόπον σκιόντα, σκιερόν, κατάσκιον. Την ίδια γνώμη έχει και ο

λαογράφος της Σκιάθου οικονόμος Γεώργιος Ρήγας, ο οποίος μας πληροφορεί, ότι με τη γνώμη αυτή συμφωνούσε και ο Αλέξ. Παπαδιαμάντης.

Το όνομα Σκιάθος επομένως μπορεί να ετυμολογηθεί από τη σκιά, αν αποβλέψουμε στα πολλά δάση που είχε το νησί και στη μεγάλη σκιά την οποία σχημάτιζαν. Σημαίνει δηλαδή τόπο με πολλή σκιά, κατάσκιο, «δασοσκέπαστο νησί», όπως εξηγεί και ο Gonrad Bursian.

Και ο γερμανός γλωσσολόγος August Fick φρονεί, ότι το όνομα Σκιάθος μπορούσε αναγκαία να ετυμολογηθεί από το σκιά. Αλλά ο Fick προτιμά να θεωρήσει το όνομα του νησιού προελληνικό και να το σχετίσει με τους παλαιότερους κατοίκους του, τους Πελασγούς. Παρατηρεί δε, ότι το Σκιάθος ομοιοκαταληκτεί προς το ψιάθος, που πιστεύετε λέξη αιγυπτιακή επείσακτη στην ελληνική. Σχετίζεται δε το Σκιάθος και με άλλα παλιά τοπωνύμια, όπως Σκιαθίς που είναι βουνό στην Αρκαδία και Σκυθαί, η οποία ήταν πόλη στη Χαλκιδική, πιθανώς παλαιοπελασγικός συνοικισμός. Δόθηκε επομένως το όνομα κατά το Fick από τους Πελασγούς και ανήκει στα προελληνικά ονόματα, για τα οποία δεν υπάρχει ελληνική ετοιμολογία.

Πελασγικό θεωρεί το όνομα Σκιάθος και ο Ιάκωβος Θωμόπουλος, ο οποίος όμως ετυμολογεί το όνομα από το πελασγικό siki, που σημαίνει μεθυστικό ποτό και συνδυάζει την ονομασία με το εξαιρετικό κρασί που έβγαζε στην αρχαιότητα το νησί.

II. ΘΕΣΗ-ΕΚΤΑΣΗ

Η Σκιάθος έχει βόρειο γεωγραφικό πλάτος $39^{\circ} 7' 40''$ και ανατολικό μήκος $23^{\circ} 40' 44''$ και δυτικότερου $23^{\circ} 23' 1''$ από το μεσημβρινό του Greenwich και η εδαφική της έκταση είναι 47 τετραγωνικά χιλιόμετρα.

III. ΜΟΡΦΟΛΟΓΙΚΗ ΚΑΙ ΓΕΩΓΡΑΦΙΚΗ ΣΥΣΤΑΣΗ

Το σχήμα της είναι ακανόνιστο, είναι περισσότερο στρογγυλό στο ανατολικό μέρος και τριγωνικό στο δυτικό, με μικρή απόκλιση της τριγωνικής του μορφής προς το νότο. Το μεγαλύτερο δε μήκος του νησιού υπό την δύση είναι 6 ½ μίλια και το μεγαλύτερο πλάτος 3 ½ μίλια.

Οι φυσικές ομορφιές της Σκιάθου.

Το νησί είναι κυρίως ορεινό, αλλά έχει και αρκετές πεδινές εκτάσεις. Το ανατολικό στρογγυλό τμήμα έχει το οροπέδιο τα Καμπιά, που πέφτει απότομα προς τα βορειοανατολικά και σχηματίζει τις απότομες ακτές Λαλάρια, Κοχύλι, Κουρούπη, Σάρες μαλακώτερα δε προς τα βορειοδυτικά με το μικρό οροπέδιο του **Πυργι** ακτές του Κάστρου και του Αϊ-Σώστη. Το μεγαλύτερο βουνό του νησιού είναι η Καραφιλιτζανάκα επάνω στα Καμπιά με ύψος 433μ. που λέγεται και Σταυρός και είναι ένα βουνό όλο βράχια.

Η γεωλογική κατόπιν σύσταση του νησιού ανταποκρίνεται στη μορφολογική του διαίρεση σε δύο τμήματα. Ανατολικά η Σκιάθος κατά το μεγαλύτερο μέρος αποτελείται από σχιστόλιθους σε ποικιλόχρωμους σχηματισμούς και από ασβεστολιθικά πετρώματα με τον τριαδικό δολομίτη.

Στην κεντρική δε περιοχή και τις χαμηλότερες νοτιοανατολικές περιοχές υπάρχουν αργιλικοί σχιστόλιθοι και φλύσχη, που είναι εδάφη κατάλληλα για την καλλιέργεια της ελιάς.

Τα περισσότερα βουνώδη μέρη του νησιού σκεπάζονται με μεγαλοπρεπή δάση από χαλέπιο πεύκη και αγριόπευκη, που έδιναν άλλοτε τη ναυπηγήσιμη ξυλεία,

από βελανιδιές που στη Σκιάθο τις ονομάζουν αργιούς, από σφεντάμια, φτελιές, και από άλλα χαμόδεντρα. Στην περιοχή του Στρουφλιά υπάρχει το περίφημο δάσος με τις κουκουναριές, πλατάνια δε και καρυδιές στις δασώδεις και σκιερές χαράδρες με αναβλύζουσες πηγές σχηματίζουν θελκτικά άλση.

Ρέματα δε και νερά διασχίζουν το έδαφος του νησιού, τα οποία κρατούν νερό όλο το χρόνο. Υπάρχουν επίσης και δύο μικρές λίμνες, που είναι γνωστές ως Αλυκιές.

IV. ΚΛΙΜΑ

Το κλίμα της Σκιάθου είναι ήπιο και υγιεινό. Η θάλασσα που περιβάλλει το νησί συντελεί, ώστε να επικρατεί η υγεία και το καλοκαίρι να κάνει τον αέρα δροσερό και το χειμώνα να μετριάξει το κρύο.

6.2. Ο ΤΟΠΟΣ ΚΑΙ Η ΕΠΟΧΗ

Η νήσος Σκιάθος μαζί με τη Σκόπελο (αρχαία Πεπάρηνθο), την Αλόνησο (αρχαία Ίκο), τη Σκύρο και πολλά ακατοίκητα σήμερα μικρά νησάκια αποτελούν το σύμπλεγμα των Βόρειων Σποράδων του Αιγαίου⁷. Η Σκιάθος βρίσκεται απέναντι από το Πήλιο. Είναι γνωστή από τα αρχαία χρόνια ως νησί και πόλη. Η αρχαία πόλη κατείχε την ίδια περίπου θέση που έχει και η σημερινή. Βρίσκεται στο στόμιο ενός κόλπου στη νότια ακτή του νησιού. Την ύπαρξη της

μαρτυρούν τα λίγα υπολείμματα που σώζονται από το περιτείχισμά της. Τα ερείπια αυτά ανάγονται στον 4^οπ.χ. αιώνα. Ελάχιστα γνωρίζουμε για την Βυζαντινή

Άποψη του νησιού το 1906 (φωτ. Γ. Λαμπάκη).

Σκιάθο. Μας είναι γνωστές ο ελλιμενισμός του βυζαντινού στόλου το 758 στο λιμάνι της Σκιάθου⁸. Μετά το 1204 η Σκιάθος δόθηκε στους Ενετούς, οι οποίοι έμειναν στο νησί μέχρι το τρίτο τέταρτο του 17ου αιώνα. Η αρχαία πόλη έζησε μέχρι τον 14ο ή τις αρχές του 15ου αιώνα. Οι επιδρομές και οι λεηλασίες των πειρατών ανάγκασαν τους κατοίκους να την εγκαταλείψουν και να εγκατασταθούν σε ασφαλέστερη τοποθεσία. Τέτοιος τόπος από τη φύση του οχυρωμένος είναι ο βορειότερος βράχος του νησιού, πάνω στον οποίο είτε ήταν κτισμένο κάστρο από τους Ενετούς, είτε κατασκευάστηκε με την έλευση των κατοίκων⁸. Η εγκατάσταση των Σκιαθιτών στο Κάστρο τοποθετείται από αόριστες πληροφορίες στα μέσα του 14ου αιώνα. Είναι γεγονός, πάντως, ότι το Κάστρο υπάρχει κατά τα τέλη του 15ου αιώνα. Έτσι, με την ίδρυση του μεσαιωνικού οικισμού της Σκιάθου, του κάστρου, η αρχαία πόλη ως συγκροτημένος οικισμός εγκαταλείφθηκε μέχρι τα τέλη 18ου αιώνα. Σε όλο αυτό το διάστημα, η περιοχή δεν ερημώθηκε τελείως, διότι το λιμάνι δεν έπαψε να χρησιμοποιείται, ακόμα και μετά την εγκατάλειψη της αρχαίας πόλης έως επανίδρυση της, γιατί είναι το μοναδικό ασφαλές σημείο του νησιού για τα πλοία. Περί το 1784 στη θέση, όπου βρισκόταν η αρχαία πόλη, εγκαθίστανται οι Λιμνιοί, πρόσφυγες από την Εύβοια, και δημιουργούν τον πρώτο συγκροτημένο οικισμό της σημερινής πόλης. Το 1829 μετά την απελευθέρωση και αφού πλέον είχε εκλείψει ο κίνδυνος των πειρατών, οι κάτοικοι εγκατέλειψαν τον μεσαιωνικό οικισμό, το Κάστρο και επιστρέφοντας στη θέση, όπου ήταν η αρχαία πόλη οικοδόμησαν τον σημερινό οικισμό.

Η εγκατάσταση των Σκιαθιτών στο Κάστρο δεν σήμαινε και την απαλλαγή του από τις επιδρομές και λεηλασίες των πειρατών, οι οποίες είχαν ήδη αρχίσει τους

τελευταίους αιώνες της βυζαντινής περιόδου και συνεχίστηκαν πιο απειλητικές και τους πρώτους αιώνες της Τουρκοκρατίας. Πολλές φορές το Κάστρο της Σκιάθου, όπως και άλλων νησιών του Αιγαίου, υπήρξε φωλιά πειρατών μέχρι το 1538, όπου κυριεύθηκε από τον αρχηγό του τουρκικού στόλου Χαϊρεδδίν Μπαρμπαρόσσα⁷. Με την κυριαρχία των Τούρκων στο Αιγαίο, εγκαταστάθηκε τουρκική διοίκηση με τη σχετική φρουρά. Μετά την κατάληψη του νησιού από τον Ενετό ναύαρχο Μοροζίνη το 1660 όλοι οι Τούρκοι μεταφέρθηκαν στη Μαγνησία, στη θέση Λεχώνια. Με τα προνόμια που παραχωρήθηκαν από το 17ο αιώνα στα μικρά, κυρίως, νησιά του Αιγαίου, μεταξύ των ποίων και στις Σποράδες, εκτός των άλλων, η τουρκική παρουσία περιοριζόταν σε δύο Τούρκους αξιωματούχους σε κάθε νησί, στον μπέη και τον καδή. Αυτό το καθεστώς ίσχυσε στην Σκιάθο, όπου ο ελάχιστος πληθυσμός του νησιού αποτελούνταν μόνο από Έλληνες.

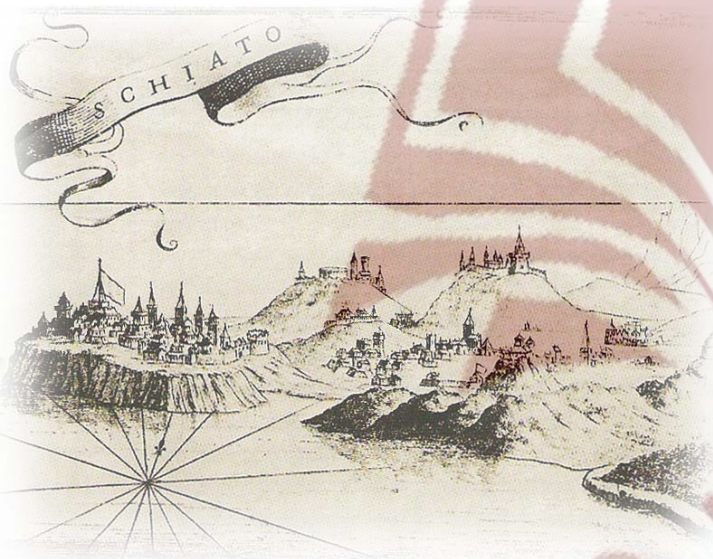

Σκιάθος και Σκόπελος, χαλκογραφία. Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Οι συνεχείς μετακινήσεις, στις οποίες υποβάλλονταν οι κάτοικοι της Σκιάθου είτε προς το εσωτερικό του νησιού, είτε εκτός νησιού εξαιτίας των επιδρομών των πειρατών, δεν ενθάρρυναν τη δημιουργία αξιόλογων κατασκευών, αφού ήταν

βέβαιο ότι κινδύνευαν ανά πάσα στιγμή να υποστούν λεηλασίες. Πριν τελειώσει ο 17ος αιώνας, η κατάσταση φαίνεται να βελτιώνεται, χωρίς ωστόσο να εκλείπει ο κίνδυνος επιδρομών από πειρατές ή Ενετούς, που πολλές φορές δημιουργούσαν προβλήματα στους κατοίκους του νησιού⁸.

6.3. ΑΡΧΑΪΚΑ ΚΑΙ ΚΛΑΣΙΚΑ ΧΡΟΝΙΑ (110-338 π.χ.)

Σκιάθος (Schiato), χαλκογραφία 12,7X16,7εκ.
Γεννάδειος Βιβλιοθήκη, Αθήνα.

Έπειτα από τους παλιούς κάτοικους, τη Σκιάθο την κατοίκησαν Χαλκιδείς. Οι Χαλκιδείς ήταν Ίωνες που ήρθαν στην Σκιάθος την περίοδο της αποικιακής τους δραστηριότητας που αρχίζει από τον 8ο αιώνα π.χ. και μετά. Φαίνεται ότι φτάσανε στο νησί τον 7ο ή 6ο αιώνα σε κάποια από τις πορείες τους για να ιδρύσουν αποικίες στην Χαλκιδική⁹.

Έκτισαν την πόλη τους στα νοτιοανατολικά του λιμανιού, πάνω στο ύψωμα, ώστε να κυριαρχεί σ' ολόκληρο το μεγάλο όρμο και το εσωτερικό διπλό λιμάνι. Η πόλη ήταν περιτειχισμένη με τείχος από τετράγωνους μαρμαρινούς λίθους, μεγάλους και ακατέργαστους και επικοινωνούσε με την ενδοχώρα και το λιμάνι με δύο πύλες.

Η αρχαία Σκιάθος έζησε σ' όλη τη διάρκεια των Κλασικών, ελληνιστικών και βυζαντινών χρόνων μέχρι την εποχή που δημιουργήθηκε η μεσαιωνική πόλη, το **Κάστρο**, στο βόρειο τμήμα του νησιού⁹. Η Σκιάθος παρουσιάζεται πάλι στο ιστορικό προσκήνιο την περίοδο των Περσικών πολέμων. Όπως μας λέει ο Ηρόδοτος, το 480 π.χ. όταν ο περσικός στόλος κατέβαινε από την Θεσσαλονίκη, οι Έλληνες που τον περίμεναν στον Αρτεμίσιο της Εύβοιας ειδοποιήθηκαν με

πυρσούς από την Σκιάθο. Φαίνεται λοιπόν ότι η Σκιάθος την περίοδο αυτή βοήθησε τους Έλληνες και ίσως ήταν από τις λίγες πόλεις που δεν «εμῆδισαν».

6.4. ΤΟ ΚΑΣΤΡΟ ΤΗΣ ΣΚΙΑΘΟΥ

Το Κάστρο, το φρούριο μέσα στο οποίο έζησε άλλοτε η **μεσαιωνική πόλη** του νησιού, βρίσκεται στο βόρειο άκρο της Σκιάθου και απέχει 3 ώρες περίπου με τα πόδια από την πόλη ή 1,5 ώρες με το караβάκι. Αποτελεί ίσως την πιο αξιόλογη τοποθεσία της Σκιάθου λόγω ιστορικής σημασίας, αλλά και του φυσικού του μεγαλείου. Το Κάστρο, ένας γιγάντιος βράχος φυτρωμένος στο πέλαγος με πανοραμική θέα και αρκετή έκταση, σαν **οχυρωματικό**

Το Κάστρο ή Παλαιόκαστρο, χτισμένο σε απότομο βράχο στα βόρεια του νησιού, ήταν η μεσαιωνική πρωτεύουσα της Σκιάθου.

έργο είναι περισσότερο φρούριο και λιγότερο τεχνητό. Και οι τρεις πλευρές του προς την θάλασσα είχαν περιτείχισμα με **πολεμίστρες** το οποίο όμως ήταν ασθενέστερο σε σχέση μ' αυτό προς τη ξηρά, καθώς άριστη ασφάλεια έδινε εδώ η απόκρημνη και πανύψηλη βραχώδης ακτή. Αντίθετα προς την ξηρά υπήρχε ισχυρό τείχος με επάλξεις και **πολεμίστρες** καθώς και η πύλη του φρουρίου με τον **πυργίσκο** και τα **κανόνια**.

Απ' αυτή την πλευρά ο βράχος είναι κομμένος βαθιά, πράγμα που φαίνεται ότι έγινε από ανθρώπινα χέρια. Η επικοινωνία του Κάστρου με την ξηρά γινόταν με κινητή ξύλινη γέφυρα, η οποία απλωνόταν πάνω από το χάσμα και ένωνε την πύλη με το αντικρινό ύψωμα. Σε ώρες κινδύνου η γέφυρα συρόταν προς το εσωτερικό του φρουρίου κι έτσι εμποδιζόταν η είσοδος των εχθρών. Η πύλη του Κάστρου, η οποία έφερε ωραίο υπέρθυρο, είχε μπροστά της μια στοά πάνω στην

ποία υπήρχε ο «**πυργίσκος**» με την «**ταράτσα**», έναν οριζόντιο ακάλυπτο χώρο με **πολεμίστρες** και την «**ζεματίστρα**», από την οποία ζεμάτιζαν κάθε επιδρομέα που κατόρθωνε να πλησιάσει την σιδερένια πύλη⁹.

Είναι βέβαιο ότι το Κάστρο ιδρύθηκε εξ' αιτίας των **πειρατικών επιδρομών** που ανάγκασαν τους κατοίκους του νησιού να εγκαταλείψουν την **αρχαία Σκιάθο**, που βρισκόταν στο λιμάνι⁹. Ιστορικά είναι εξακριβωμένο ότι, όταν οι Ενετοί έγιναν κύριοι του νησιού για δεύτερη φορά το 1453, η μοναδική πόλη που υπήρχε πάνω στο νησί ήταν το Κάστρο. Έτσι ως πιθανότερο φαίνεται το Κάστρο να ιδρύθηκε στα μέσα του 14ου αιώνα, όταν οι Σαρακηνοί και οι άλλοι πειρατές είχαν πλημμυρίσει στις θάλασσες και συχνά αποβιβάζονταν στα νησιά και τα ερήμωναν.

6.5. ΤΟ ΠΥΡΓΙ ΤΗΣ ΣΚΙΑΘΟΥ

Στην τοποθεσία Πυργί¹⁰, που απέχει τρεις ώρες από την πόλη, στην περιφέρεια του Κάστρου και πλάι ακριβώς στο ερειπωμένο σήμερα εκκλησάκι της

Η βορειανατολική πλευρά της φρουράς.

Αγίας Αναστασίας «εν μέσω γιγαντιαίων δρυών, υψουσών υπερηφάνως τους εις

διαδήματα κορυφωμένους κραταιούς κλώνους, υπό σύσκιον δρομίσκον και αδελφωμένας δρύς και πετέας», υπάρχουν λείψανα από κτίριο αρχαίας εποχής.

Τα υπολείμματα αυτά άλλοι έχουν τη γνώμη ότι ανήκουν σε ειδωλολατρικό ναό, άλλοι σε χριστιανικό ναό και άλλοι σε ενετικό πύργο. Στην τρίτη αυτή υπόθεση στηρίζεται η ονομασία της τοποθεσίας σε «Πυργί» και κατά προφορά σε «Πριϊ». Τις παραδόσεις αυτές αναφέρει και ο Παπαδιαμάντης στο διήγημα του «Στην Αγιά Αναστάσα», όπου όμως δεν γράφει, ότι υπήρχε εκεί ιδιαίτερο εκκλησάκι στο διήγημα του «Η Φαρμακολύτρα».

Αλλά πρόκειται ασφαλώς εδώ για πύργο της **αρχαίας Ελληνικής εποχής**.

Φωτογραφία όπου βλέπουμε τους μεγάλους τετραγωνικούς ογκόλιθους του πύργου.

Ο P.Girard αναφέρει ,ότι τα ερείπια αυτά ανήκουν σε αρχαίο πύργο της καλύτερης ελληνικής εποχής¹⁰. Και ο C.Fredrich δέχεται, ότι το κτίριο αυτό αποτελούσε αρχαίο φυλάκιο, όμοιο με τα τόσα άλλα που υπάρχουν στη Σκόπελο, Σκύρο και Θάσο και προσθέτει ότι **«βρίσκεται σε πολύ κατάλληλη θέση»**, γιατί από εδώ βλέπει κανένας μπροστά του τις βορειοδυτικές ακτές του νησιού ,τις ακτές της Μαγνησίας και το πολυταξιδεμένο πέρασμα από τη Σκιάθο μέχρι τον κόλπο της Λαμίας».

Το **Πυργί** περιγράφει ως εξής ο C.Fredrich:

»Είναι ένας στρογγυλός πύργος με διάμετρο 7.98 μ., που αποτελείται από

μεγάλους τετραγωνικούς ογκόλιθους ,οι

οποίοι έχουν ύψος 0,32-0,35 μ. και 0,22-0,26 μ. και πάχος 1,05 μ. και δεν ακολουθούν ευθεία γραμμή στα πλάγια¹⁰. Οι ογκόλιθοι προς την εξωτερική πλευρά είναι αρκετά στρογγυλεμένοι σύμφωνα με το σχήμα του πύργου και έχουν

κατά διαστήματα κοιλώματα και από το μέσα μέρος είναι λιγότερο περιποιημένοι και κάπως μικρότεροι. Τα **στηρίγματα** και οι **συμπληρώσεις** έχουν γίνει με προσοχή και προς την πλευρά που βρίσκεται η πύλη του πύργου, σε ένα καλά διατηρούμενο τμήμα 1,55 μ. μήκος και 0,10 μ. πλάτος σχηματίζεται μία ταινία.

Η καταχωσμένη πύλη είναι στο νότιο μέρος και έχει 1,10 μ. πλάτος και 1,40 μ. ύψος. Άλλοτε έφερε επιστύλιο με 1,66 μ. πλάτος, 0,66 μ. βάθος και 0,30 μ. ύψος μ'ένα ωραίο εγχάρακτο κόσμημα που είναι σήμερα πεσμένο κάτω. Μπροστά δε στην πύλη υπήρχε ξύλινο στήριγμα. Είναι ενδεχόμενο η πύλη να οδηγούσε σε προαύλιο.

Ο πύργος πιθανώς να έχει γίνει στο δεύτερο μισό του 4ο π.Χ. αιώνα και φανερώνει, ότι εδώ δεν βρισκόταν η αρχαία Σκιάθος.

Όψεις του «Πυργί».

Ο πύργος είναι ενδεχόμενο να ήταν φυλάκιο ,όπως υποθέτει ο Fredrich¹⁰. Δηλαδή να ήταν **σηματοφορικός σταθμός** της αρχαίας εποχής, από όπου ανάβονταν οι **φρυκτωρίες** που με την λαμπερή φωτιά τους τη νύχτα και τον καπνό την ημέρα μεταβίβαζαν πολεμικές ιδίως ειδήσεις και αργότερα γίνονταν

γνωστές οι επιδρομές των πειρατών. Δεν αποκλείεται όμως, αν λάβουμε υπόψη την ισχυρή κατασκευή του, να ήταν οχυρωματικός πύργος και εδώ να έβρισκαν καταφύγιο στις δύσκολες περιστάσεις οι κάτοικοι του νησιού που εργάζονταν στα γύρω μέρη, στην ύπαιθρο.

6.6. Ο ΠΥΡΓΟΣ ΤΟΥ ΚΡΑΣΑ

Όπως ήδη έχουμε επισημάνει, ο Ηρόδοτος αναφέρει ότι για την έξοδο του περσικού στόλου εκ της Θεσσαλονίκης και την πρώτη συμπλοκή μεταξύ των δέκα περσικών πλοίων και των τριών ελληνικών, ειδοποιήθηκαν οι Έλληνες που βρίσκονταν στο Αρτεμίσιο της Ευβοίας το 480 π.Χ. **«παρά πυρσών εκ Σκιάθου»**. Ασφαλώς όμως η ειδοποίηση αυτή δεν έγινε από το πυργί, αλλά από ένα πύργο, σηματοφορικό σταθμό, ο οποίος ήταν στο νοτιοδυτικό άκρο του νησιού στην τοποθεσία Κρασά προς την Τουρκοβίγλα¹⁰.

Εδώ ακριβώς σώζονται ελάχιστα υπολείμματα από ένα στρογγυλό πύργο με διάμετρο 10,30 μ. σε θέση περσιόπη και απέναντι του ,σε απόσταση μικρότερη από δύο μίλια, υπάρχει ο ύφαλος Μύριξ, τον οποίο αναφέρει ο Ηρόδοτος. Στον ανοιχτό προ του πύργου αυτού ορίζοντα τα δέκα ανιχνευτικά περσικά πλοία επιτέθηκαν στα τρία ελληνικά, τα οποία αποτελούσαν την προφυλακή του ελληνικού στόλου και έγραψαν την πρώτη φάση της ναυμαχίας του Αρτεμισίου.

Τρία κατόπιν από τα περσικά ανιχνευτικά πλοία οδηγούμενα από τον Πάμωνα το Σύριο, ήρθαν στον ύφαλο Μύρμηκα και τοποθέτησαν λίθινη στήλη από ογκόλιθους για προφυλάξουν από ενδεχόμενη προσάραξη τον περσικό στόλο ,ο οποίος θα κατέβαινε σε λίγο από τη Θεσσαλονίκη. Η στήλη αυτή είναι το πιο αρχαίο γνωστό κτίσμα για την ασφάλεια της ναυσιπλοΐας και ογκόλιθοί της υπάρχουν σήμερα στο προαύλιο της Σχολής Ναυτικών Δοκίμων στον Πειραιά.

Για το πυργί προσθέτουμε ακόμη τα εξής: Ο P.Girard υποθέτει ότι εδώ ήταν η δεύτερη πόλη του νησιού. Γράφει σχετικά :«Ίσως να υπήρχε στο μέρος αυτό η δεύτερη πόλη του νησιού που αναφέρει ο Σκύλαξ. Αφού η μία πόλη ήταν αυτή που βρίσκονταν κάτω στο

Βόρεια όψη του πύργου.

λιμάνι, φυσικό είναι να τοποθετήσει κανένας την άλλη πόλη στο μοναδικό αυτό σημείο του νησιού, το οποίο – μετά την πόλη Σκιάθο - μας δίνει ορισμένα αρχαία ερείπια».

Αλλά ο A.Philippson αντίθετα δέχεται, ότι η ύπαρξη του πύργου αυτού ανταποκρίνεται προς την γνώμη που έχει διατυπώσει γενικά για τους πύργους που υπάρχουν στα νησιά, ότι δηλαδή οι πύργοι αυτοί είναι σηματοφορικοί σταθμοί και δεν συμφωνεί με άποψη του P.Girard :«Η ύπαρξη μιας δεύτερης πόλης στη θέση

αυτή, η οποία μόνο στο Σκύλακα στηρίζεται, είναι λιαν αμφίβολη» γράφει. Και ο A.Wace επίσης αναφέρει, ότι δεν βρήκε κανένα ίχνος πόλης στα γύρω μέρη του πύργου¹⁰.

Το μεγαλύτερο ύψος (1,89m) που έχει απομείνει από το «Παρατηρητήριο».

Βέβαια σε απόσταση λίγο μακρύτερη υπάρχουν κτιριακά λείψανα, αλλά αυτά δεν είναι της αρχαίας εποχής, είναι μεταγενέστερα. Η τεχνική και ο ρυθμός τους μαρτυρούν, ότι είναι της ίδιας εποχής με τα ερείπια που υπάρχουν στο Κάστρο. Και το ναϊδριο της Παναγίας, το οποίο βρίσκεται κοντά στα ερείπια, δείχνει ότι οι άνθρωποι που κατοίκησαν τα κτίσματα αυτά ήταν χριστιανοί.

Είναι γνωστό άλλωστε, από την ιστορία, ότι οι κάτοικοι του Κάστρου «τρεις εξελθόντες του παλαιού πολιτισματος και οικοδομήσαντες οικίας αλλαχόσε της νήσου εν τόποις επιτηδειότερης προς το ζήν... πάλιν αβίωτον δε τον βίον βιούντες». Σε κάποια δε από τις εξόδους τους αυτές έμειναν στα κτίσματα αυτά. Και η παράδοση διέσωσε, ότι στο Πυργί ήρθαν οι χριστιανοί Σκιαθίτες το 1538, όταν ο Χαϊρεδίν Βαρβαρόσα κατέλαβε το Κάστρο και φάνηκε τόσο σκληρός στους κατοίκους.

Το Πυργί καθώς και τον πύργο στου Κρασά αναφέρει στις εντυπώσεις του ο C.Fiedler που ήρθε στη Σκιάθο το 1834¹⁰. Για το Πυργί γράφει : «Ο δρόμος

κατόπιν περνά κοντά από ένα ύψωμα, όπου υπάρχει τείχος από μάρμαρα που έχουν πάχος από ένα πήχυ και άνω και ολόκληρος ο όγκος δεν είναι μεγαλύτερος από ένα αρχαίο πύργο».

Και για τον πύργο στου Κρασά σημειώνει , ότι «επάνω στο μικρό βουνό κοντά στη θάλασσα υπήρχε ένας αρχαίος πύργος, του οποίου τα ίχνη φαίνονται ακόμα».

Σε αυτό το σημείο, λέγεται πως υπήρχε η αρχαία φρουκτωρία, ο Πύργος του Κρασά.

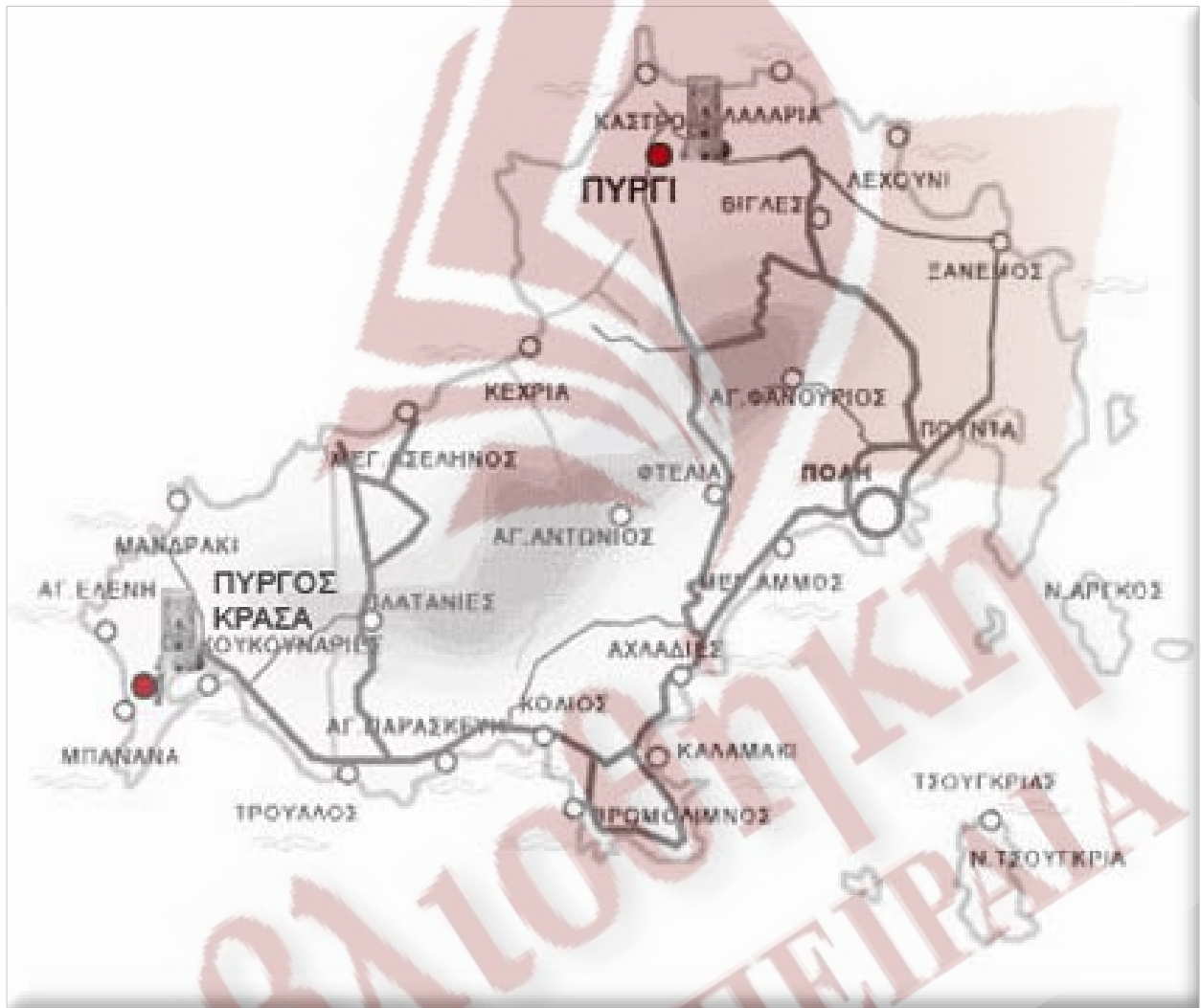
Στην παραπάνω φωτογραφία διακρίνονται κάποιοι ογκόλιθοι του Πύργου του Κρασά που έχουν απομείνει.

Ογκόλιθος του Πύργου του Κρασά.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ

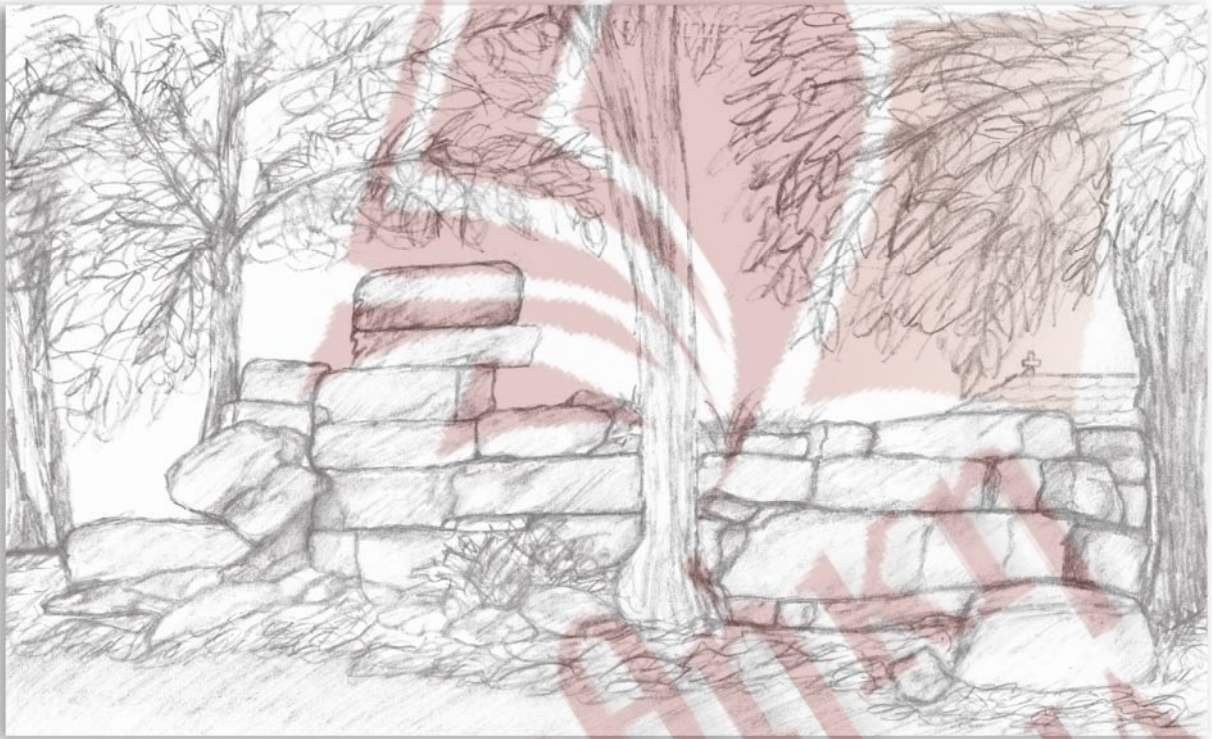
6.7. Η ΧΑΡΤΟΓΡΑΦΙΚΗ ΧΩΡΟΘΕΤΗΣΗ ΤΩΝ ΒΙΓΛΩΝ ΣΤΗΝ ΣΚΙΑΘΟ.

Η χαρτογραφική χωροθέτηση των φρυκτωριών, μία στο βορειοδυτικό σημείο του νησιού στο Πυργί και μία στο νοτιοδυτικό σημείο της Σκιάθου, ο Πύργος του Κρασα.

6.8. Η ΑΠΟΤΥΠΩΣΗ ΤΟΥ ΠΥΡΓΙΟΥ ΤΗΣ ΣΚΙΑΘΟΥ

I. ΔΥΤΙΚΗ ΟΨΗ

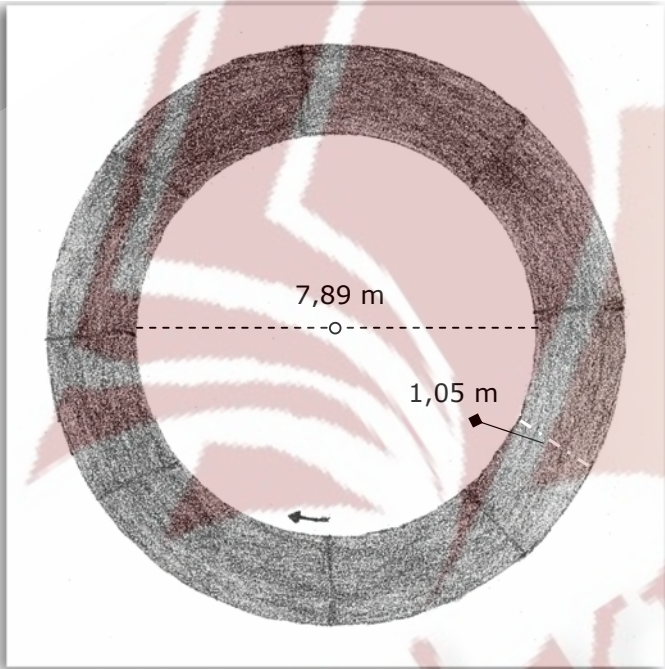

Σκαρίφημα Δυτικής όψης του Πύργου.

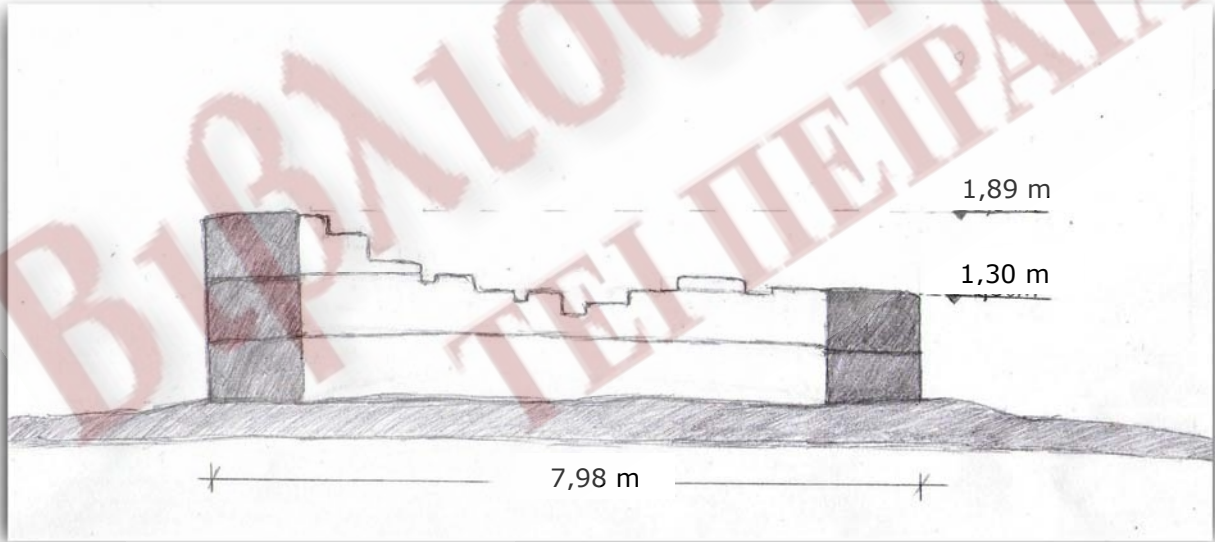

Λεπτομέρειες των αρμών των ογκόλιθων της Φρυκτωρίας.

II. ΚΑΤΟΨΗ ΚΑΙ ΤΟΜΗ

Κάτοψη του Πύργου.

Τομή του Πύργου.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑΣ

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. Μιχάλης Γρηγ. Μπατσινίλα, «*Το Οίτυλο δια μέσω των αιώνων*», Α' Τόμος.
2. Γεώργιος Κ. Βαρελίδης, «*Βίγλες-Βιγλάτορες, κοινωνικοπολιτικός ρόλος και δίκτυο χωροθέτησης τους στα Κύθηρα*», σ.9.
3. Χρήστος Δ. Λάζος, «*Τηλεπικοινωνίες των Αρχαίων Ελλήνων*», 4^η Έκδοση ΑΙΟΛΟΣ, Μουσείο Τηλεπικοινωνιών, σ.19-20, σ.37-68, σ.141-144.
4. Εφημερίδα Η καθημερινή-Επτά Ημέρες, «*Αφιέρωμα-Παγκόσμια Ημέρα τηλεπικοινωνιών, 50 Χρόνια ΟΤΕ*», Κυριακή 18 Μαΐου 1999, σ.11.
5. Ναυτική Επιθεώρηση, «*Ιστορικόν περί των Φάρων των Ελληνικών ακτών από της αρχαιότητος μέχρι σήμερον*», Τόμος Β', 1918, σ.144-145.
6. Γ. Δημητροκάλλης, «*Ο Αρχαιοελληνικός Πύργος του Χείμαρρου στη Νάξο*», Τεχνικά Χρονικά 236, Μάρτης 1964, σ.52, σ.54-57, σ.59, σ.65-66.
7. Α. Δ. Αλεξίου, «*Το κάστρο της Σκιάθου (Μεσαιωνικός Οικισμός) και η Αρχιτεκτονική των Εκκλησιών του*», Τεχνικά Χρονικά-Επιστημονική Έκδοση ΤΕΕ, ΙΙ, Ιαν.-Δεκ.1998, τ.18, τεύχος 1-2, σ.21-22.
8. Α. Δ. Αλεξίου, «*Σκιάθος-Η αρχιτεκτονική των μεταβυζαντινών μνημείων*», Θεσσαλονίκη 1996, σ.204-206.
9. «*Σκιάθος-Το πανέμορφο νησί των Σποράδων*», Εκδόσεις ΑΔΑΜ, σ.17, σ.35-37, σ.76.
10. Ιω. Ν. Φραγκούλας, «*Σκιαθίτικα*» Τόμοι 4, Εκδόσεις ΙΩΛΚΟΣ, Αθήνα 1978.

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ
ΤΕΙ ΠΕΙΡΑΙΑ

ΒΥΡΑΝΟΘΙΣΣΑ ΤΕΛΕΤΕΡΑΙΑ

Α.Τ.Ε.Ι ΠΕΙΡΑΙΑ